

**Älykkäästi erikoistuen –
Tutkimus EU-rahoituksen vaikutuksesta pohjoissavolaisten yritysten kasvuun**

Itä-Suomen yliopisto
Yhteiskunta- ja kauppatieteiden tiedekunta
Historia- ja maantieteiden laitos
Yhteiskuntamaantiede
Pro gradu -tutkielma
Maaliskuu 2019
Marika Huovinen
Ohjaajat: Ilkka Pyy, Maarit Siren ja Teemu Makkonen

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on tunnistaa älykkään erikoistumisen laadullisia ulottuvuuksia maakunnan aluekehittämisessä. Tutkielman tehtävänä on selvittää älykkään erikoistumisen kautta ohjatun julkisen rahoituksen vaikuttavuutta ja kehittämistarpeita yritystoiminnan näkökulmasta. Tutkielmassa analysoidaan pohjoissavolaisille pk-yrityksille suunnatun yrityksen kehittämisavustuksen lisäarvoa ja selvitetään yritysten kumppanuussuhteita korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja julkisen sektorin kanssa. Toteutin Pohjois-Savon liiton toimeksiannosta maakuntaohjelman 2014–2017 arviointityön yritystoiminnan näkökulmasta loppuvuodesta 2018. Hyödynnän tutkielmassani Pohjois-Savon liitossa työskennellessäni keräämää yrityshaastatteluaineistoa ja arviointiraportin sisältöjä.

Johdannossa kuvaan aluepolitiikan kehityshaasteita, joihin Euroopan unionissa pyritään vastaamaan Eurooppa 2020 -strategian älykkään erikoistumisen avulla. Johdattelen lukijaa paikkaperustaisen aluekehittämisen taustalla oleviin tekijöihin ja älykkään erikoistumisen yrittäjälähtöiseen ajattelutapaan, joita käsittelen perusteellisemmin teoriaosuudessa. Käsittelen EU:n rakennerahastorahoituksen ja yrityksen kehittämisavustuksen perusteita sekä kuvaan tutkimusalueena olevan Pohjois-Savon aluekehityksen ja älykkään erikoistumisen keskeisiä ominaisuuksia. Aineistot ja menetelmät -osiossa kuvaan teemahaastatteluaineiston keruun ja sisällönanalyysin lähtökohdat, vaiheet ja haasteet. Yrityshaastattelujen saatekirje ja teemahaastattelun runko ovat tutkimuksen liitteinä.

Tutkielman tulokset osoittavat, että pohjoissavolaisten pk-yritysten hyödyntämät yritysten kehittämisavustukset tuovat arvokasta lisäarvoa yrityksen kehittämiseen. Lisääntynyt rohkeus, riskinotto kyky ja resurssit kohentavat yritysten kasvuvalmiuksia, mikä näkyy liiketoiminnan kehittymisenä, työpaikkojen luomisena ja kansainvälistymisenä. Pk-yrityksissä yrittäjähenkkinen yhteistyö korkeakoulujen kanssa nähdään innovaatio- ja kasvupotentiaalia luovana tekijänä, mutta kehittämistä vaativana kokonaisuutena. Johtopäätöksissä esitän tiiviisti löytämäni vastaukset tutkimuskysymyksiin peilaten niitä teoriaosuudessa käsittelemiini sisältöihin. Lopuksi pohdin tutkielman tulosten luotettavuutta, jatkotutkimusmahdollisuuksia ja omaa oppimisprosessia.

Tekijä: Marika Huovinen

Opiskelijanumero: 267521

Tutkielman nimi: Älykkäästi erikoistuen - Tutkimus EU-rahoituksen vaikutuksesta pohjoissavolaisten yritysten kasvuun.

Tiedekunta/oppiaine: Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, yhteiskuntamaantiede

Sivumäärä: 59 + 2 liitettä

Aika ja paikka: Maaliskuu 2019, Joensuu

Avainsanat: paikkaperustaisuus, älykäs erikoistuminen, yrityksen kehittämisavustus

Sisällys

1	JOHDANTO	5
1.1	Tutkimustehtävä	7
2	PAIKKAPERUSTAINEN JA ÄLYKÄS ALUEKEHITTÄMINEN	9
2.1	Paikkaperustaisuus ja alueiden toimintaedellytykset	9
2.2	Paikkaperustaisuus ja paikallinen tieto	10
2.3	Paikkaperustaisuus EU:n aluekehittämisessä	11
2.4	Onko EU:n älykäs erikoistuminen paikkaperustaista?	12
3	EU-RAHOITUKSELLA KESTÄVÄÄ KASVUA JA TYÖTÄ	17
3.1	EU:n aluepolitiikan keskeiset rahastot	17
3.2	EAKR-hankkeiden tuloksellisuuden arvioinnin heikkoudet	18
3.3	Yrityksen kehittämisavustus aluekehittämisen instrumenttina	19
3.4	Yrityksen kehittämisavustuksen kohdentuminen ja vaikuttavuus Pohjois-Savossa	20
4	POHJOIS-SAVON ÄLYKÄS ERIKOISTUMINEN	22
4.1	Katsaus Pohjois-Savon aluetalouden nykytilaan	22
4.1.1	Väestö- ja työllisyyskehitys haasteena	22
4.1.2	Pohjois-Savon vahvuusalat aluetalouden moottoreina	23
4.2	Älykkään erikoistumisen strategia osana maakuntasuunnittelua	25
4.2.1	Älykkään erikoistumisen aluerahoitus Pohjois-Savossa	27
4.2.2	Kärkialojen liikevaihto ja vienti kasvussa	29
5	AINEISTOT JA MENETELMÄT	32
5.1	Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi	32
5.1.1	Teemahaastattelut yrityksissä	34
5.1.2	Sisällönanalyysi ja vaikuttavuusarvioinnin haasteet	35
6	YRITYKSEN KEHITTÄMISAVUSTUS KASVUN EDELLYTYKSENÄ	38
6.1	Kehittämisavustus rohkaisee kehittämään liiketoimintaa	38
6.1.1	Laadun ja tuotantotehokkuuden nosto yritysten valttikorttina	41
6.1.2	Osaaminen ja verkostot luovat kasvuvalmiuksia	42
6.1.3	Kehittämisavustus lieventämässä osaavan työvoiman pulaa	43
6.2	Yhteistyöverkostojen vahvuudet ja heikkoudet	44
6.2.1	TKI-yhteistyön täyden potentiaalin metsästys	44
6.2.2	ELY rahoittajana tukemassa pk-yritysten kehittämistä	46
6.3	Onnistuneen yrityshankkeen anatomia	47
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	49
8	POHDINTA	53
9	LÄHTEET	55
10	LIITTEET	60

ESIPUHE

Tämä pro gradu –tutkielma juontaa juurensa Pohjois-Savon liiton aluekehitystyön tarpeista selvittämään älykkään erikoistumisen ja yritysten kehittämisavustuksen vaikuttavuutta. Alkukesän 2018 korkeakouluharjoittelu Pohjois-Savon liitolla sai jatkoa, kun aluekehitysjohtaja Satu Vehreävesa ja ohjelmapäällikkö Soile Juuti ehdottivat tutkimusaihetta, joka palvelisi maakuntaliiton tarpeita sekä tarjoaisi minulle graduaineiston. Lähdimme yhteistyössä viemään projektia eteenpäin, joka samalla viitoitti tietäni kohti maisterinpapereita.

Kaksiosaisen projektini tuotoksina ovat *Pohjois-Savon maakuntaohjelman 2014–2017 toteutumisen ja vaikuttavuuden arviointi – yritystoiminnan näkökulma* arviointiraportti Pohjois-Savon liitolle sekä tämä pro gradu -tutkielma. Pro gradu on oma erillinen työnsä, jossa olen voinut hyödyntää työsuhteen aikana keräämääni yrityshaastatteluaineistoa. Tutkielmassa tarkastelen maakunnan kärkialojen yritystoimintaa tukevaa aluepolitiikkaa paikkaperustaisen aluekehittämisen näkökulmasta.

Haluan kiittää pro graduni ohjaajia Ilkka Pyytä, Maarit Sireniä ja Teemu Makkosta, jotka antoivat tärkeää tukea läpi tutkimusprosessin. Kiitos Pohjois-Savon liiton Satu Vehreävesalle, Soile Juutille, Janna Merenniemelle ja Teemu Juntuselle asiantuntija-avusta maakuntaliiton arviointiraportin tekemisessä. Lopuksi lämmin kiitos yrityshaastatteluihin osallistuneille.

1 JOHDANTO

Kaupunkialueiden ja syrjäisten maaseutualueiden epätasainen kehittyminen luo haasteita yritys-toimintaa ja hyvinvointia tukevalle aluekehittämiselle. Kehityksen epätasainen jakauma näkyy kasvukeskusten voimistumisena ja syrjäseutujen taantumisen kierteenä, mikä kiihdyttää väestön hyvinvointieroja ja osaavan työvoiman saatavuusongelmia. Taustalla vaikuttavat moninaiset tekijät verkottuneen globaalin markkinatalouden maailmassa. (Luoto & Virkkala 2017, 6.) Kansainvälistyminen ja talouden globalisaatio ovat ennen kaikkea muokanneet työnjakoa ja tuotanto-muotoja (Ali-Yrkkö ym. 2004, 5–7), mikä on asettanut uudenlaisia vaatimuksia Suomen kansan-taloudelle ja yritysten toimintaympäristölle. Maailmanpankin alueellisesti kasautuvan talouskas-vun kehittämisspolitiikkaan vastaten Euroopan unioni perustaa koheesiopolitiikkansa paikkaperus-taiseen strategiaan. Aluekehityshaasteisiin vastataan EU:ssa alueiden voimavaroja tunnistamalla ja strategisesti kehittämällä sekä ohjaamalla resursseja tehokkaammin. (Eskelinen 2016, 49; Leh-tonen & Muilu 2016; 110; Euroopan komissio 2014.)

Euroopan unionin jäsenmaita on 2000-luvulla koetellut taantuma, jonka taustalla vaikuttaa pit-kään jatkunut maailmantalouden murros. Pitkäaikaisena kehitystrendinä on ollut kansainvälisen työnjaon syventyminen teollisuustuotannosta aina palveluiden tuotantoon ja T&K-toimintaan. (Ali-Yrkkö ym. 2004, 5–7.) Murroksen myötävaikutuksesta paikallistaloudet ovat avautuneet voi-makkaasti sekä tulleet riippuvaisiksi globaalin talouden vaihdanta- ja vuorovaikutussuhteiden dy-namiikasta (Anttiroiko ym. 2006, 12). Yhtenä osoituksena vuorovaikutussuhteiden ulottuvuuk-sista on Venäjän talouskriisin ja pakotteiden negatiivinen vaikutus yritysten toimintaan ja mark-kinoihin. Globalisaatiossa ja maailmantalouden integraatiossa on erityisesti kyse talouksien so-peutumisen- ja hyödyntämiskyvystä (Ali-Yrkkö ym. 2004, 7–8), johon talous- ja finanssikriisin hei-kentämässä Euroopan unionissa herättiin 2010-luvun vaihteessa – älykkäästi erikoistuen.

Globaalitalouden monimutkaisiin kehityshaasteisiin pyritään EU:ssa vastaamaan älykkäällä eri-koistumisella, jolla kehitetään niin kaupunkialueiden kuin syrjäisten maaseutualueiden innovaa-tiopotentiaalia (Virkkala 2015, 46; Euroopan komissio 2014). Älykäs erikoistuminen pohjautuu paikkaperustaisuuteen: lähtökohtana on paikallisten resurssien, avainteknologioiden ja vahvuuk-sien tunnistaminen ja systemaattinen kehittäminen (Virkkala 2015, 42–44; Euroopan komissio 2014). Erikoistumalla pystytään edistämään uusien innovaatioiden syntymistä kehittämällä sekä tieteellistä huippuosaamista että käytännönlähtöistä innovointia ja osaamista (Euroopan komissio 2014).

Virkkala (2015, 42) tuo esille Forayn ym. (2009) esittämän älykkään erikoistumisen konseptin, joka luo perustan Eurooppa 2020 -strategialle (Euroopan komissio 2010) sekä koko EU:n innovaatio- ja aluepolitiikalle. EU:n yhteisen Eurooppa 2020-strategian kunnianhimoisilla tavoitteilla on pyritty luomaan Euroopalle uusi menestyksekkäs suunta vahvaksi osaksi globaalia markkinataloutta. Euroopan älykästä, kestäväää ja osallistavaa kasvua rakennetaan vahvuuksien kautta, mikä käsittää osaavan työvoiman, teknologisteollisen osaamisen sekä yhteisen valuutan ja sisämarkkinat. Vahvuuksien kehittämisellä edistetään työllisyyttä, tuottavuutta ja luodaan sosiaalista yhteenkuuluvuutta. (Euroopan komissio 2010, 2–5.)

Älykkään erikoistumisen ideana on tunnistaa paikallisia vahvuuksia aluetason asiantuntijuuteen tukeutuen. Maakuntien liittojen laatimin älykkään erikoistumisen kehittämisstrategioin tähdätään aluetalouden uudistamiseen ja monipuolistamiseen. (Luoto & Virkkala 2017, 11; Virkkala 2015, 45–46.) Maakuntien älykäs erikoistuminen ohjaa kehittämisresursseja yhteiskunnallisen keskustelun myötä valittujen osaamisalojen tutkimus- ja kehittämistoimintaan. Globaalissa markkinataloudessa yritysten kilpailu on kiristynyt, mikä korostaa yritystoiminnan erikoistumisen ja kannattavuuden roolia (Valtioneuvoston kanslia 2004, 134). Siten älykkään erikoistumisen keinoin maakunnissa pyritään edistämään voimakkaasti vientialojen menestymismahdollisuuksia globaaleilla markkinoilla, mikä edellyttää vahvoja globaaleja verkostoja alueellisen innovaatiokeskittymän ympärille (Virkkala 2015, 46).

Foray (2009) korostaa julkisen sektorin ja yritysten vuorovaikutuksen tärkeyttä liiketoimintamahdollisuuksien etsimisessä ja tukemisessa (Virkkala 2015, 42–44). EU:n kasvustrategiaa toteuttava älykäs erikoistuminen käsittääkin ajatuksen yrittäjämäisestä liiketoimintamahdollisuuksien löytämisestä (Virkkala 2015, 42). Katsotaan, että vahvistuakseen alueiden tulee tunnistaa ja vahvistaa osaamisen erityisaloja yrittäjähenkisessä yhteistyössä alueen eri toimijoiden, kuten yritysten, tutkimuslaitosten ja oppilaitosten kesken. (Luoto & Virkkala 2017, 6–11; Euroopan komissio 2014). Siten alueellisten innovaatiojärjestelmien vahvistamisessa on keskeistä tunnistaa julkisen sektorin, yritysten ja korkeakoulujen yhteistyön kehittämistarpeita. Esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaan maakunnassa yhteistyön ongelmakohtiin on haettu ratkaisuja maakuntaohjelman ja kehittämisresurssien kohdentamisen avulla. (Virkkala 2015, 45.) On ennakoitu, että maakuntauudistuksen myötä yrittäjämäinen liiketoimintamahdollisuuksien kartoittamisen merkitys vahvistuu ja siten korostaa vahvan paikallisen yhteistyön merkitystä (Luoto & Virkkala 2017, 11).

Pohjois-Savossa älykästä erikoistumista toteuttava kärkialojen kehittäminen katsotaan tärkeäksi aluetalouden menestymistekijäksi (Pohjois-Savon liitto 2017a, 6). Pohjois-Savon liiton julkaisussa *Pohjois-Savon maakuntaohjelman 2014–2017 toteutumisen ja vaikuttavuuden arviointi – yritystoiminnan näkökulma* esitetään pk-yritystoimintaan ja avaintoimialojen innovointiin kohdennetun kehittämisavustuksen merkittävyyttä (Pohjois-Savon liitto 2019a). Laadin kyseisen arviointityön työskennellessäni Pohjois-Savon liitossa elo-joulukuussa 2018, ja olen saanut luvan käyttää keräämääni aineistoa ja tuloksia pro gradussani. Näin ollen tässä tutkimuksessa on yhtäläisyyksiä jo julkaistuun raporttiin, mikä osoitetaan alaviitteissä.

1.1 Tutkimustehtävä

Tämän pro gradu -tutkielman lähtökohtana on maakunnan strateginen aluekehittäminen älykkäästi erikoistuen. Tutkimustehtävänä on tarkastella, millaisia älykkään erikoistumisen laadullisia ulottuvuuksia nousee esille pohjoissavolaisten pk-yritysten kokemuksista. Tutkielman tehtävänä on selvittää älykkään erikoistumisen kautta ohjatun julkisen rahoituksen vaikuttavuutta ja kehittämistarpeita yritystoiminnan näkökulmasta. Tutkielmassa analysoidaan Pohjois-Savon älykkään erikoistumisen kärkialojen yrityksille suunnatun yrityksen kehittämisavustuksen lisäarvoa. Lisäksi tutkielmassa selvitetään yritysten kumppanuussuhteita korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja julkisen sektorin kanssa älykkään erikoistumisen ja erityisesti yrittäjähenkisestä näkökulmasta. Kumppanuuksien merkityksiä tarkastellaan pk-yritysten kokemuksia selvittäen. Kyseinen toimijajoukko on keskeisessä roolissa älykkään erikoistumisen alhaalta ylöspäin suuntautuvassa ja yrittäjähenkisessä prosessissa (Euroopan komissio 2014). Tutkimusaineisto kerätään yrityshaastatteluin.

Tutkimuksessa siis tarkastellaan pohjoissavolaisia kärkitoimialoihin kuuluvia yrityksiä sekä julkisen sektorin kehittämispanosten hyödyntäjinä että paikallisen tiedon lähteinä. Tutkielmassa hyödynnetään yritysten kokemuksellista tietoa, jotta aluekehittämisen suunnittelun tueksi saadaan nostettua esille paikkojen moniäänisyyttä ja paikallista informaatiota. Yritysnäkökulma tuo ymmärrystä EU-rahoituksen tarpeesta ja lisäarvosta alueen pk-yritysten kehittämisessä, mikä on keskeinen osa älykkään erikoistumisen yrityslähtöisen etsimisen prosessia. Pk-yritysten kokemusten myötä tutkimuksessa saadaan ymmärrystä kehittämisavustuksen vaikuttavuudesta ja onnistuneen hyödyntämisen taustatekijöistä sekä yhteistyöverkostojen toimivuudesta alueella. Pelkän ilmiön kuvaamisen ohella tutkielmassa selvitetään, mitkä tekijät mahdollistavat yrityksen kehittämisavustuksen tuloksellisen ja vaikuttavan hyödyntämisen yritystasolla. Yritysten kasvua hidastavien

tekijöiden poistamiseksi tutkielmassa tuodaan esille kehittämiskohteita julkisen rahoituksen toimivuuden edistämiseksi sekä yhteistyön sujuvoittamiseksi. Julkisten varojen käytön tehostaminen on keskeinen osa EU:n älykkään erikoistumisen strategiaa (Euroopan komissio 2014).

Tutkimuksen viitekehyksen muodostaa paikkaperustaisuus ja siihen kytkeytyvä älykäs erikoistuminen, joita tarkastellaan EU:n koheesiopolitiikan keskeisinä elementteinä. Aluepolitiikan eurooppalaistumisen myötä EU:n aluepolitiikka vaikuttaa merkittävästi maakuntien aluekehittämisen keinovalikoimaan ja painopisteisiin (Luukkonen 2016, 40). Olennaisena ja velvoittavana EU:n aluepolitiikan välineenä on älykkään erikoistumisen strategia, sillä se on rakennerahastorahoituksen myöntämisen edellytyksenä (Kahila 2016, 65; Foray ym. 2012 9).

Tutkimusongelmana on selvittää, millaisia älykkään erikoistumisen laadullisia ulottuvuuksia nousee esille pohjoissavolaisten pk-yritysten kokemuksista. Tutkimusongelma jakautuu tutkielmassa seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- 1. Millaista lisäarvoa Pohjois-Savon älykkään erikoistumisen kärkialoille kohdennettu yrityksen kehittämisavustus antaa pk-yrityksille?**
- 2. Miten pk-yritykset kokevat yhteistyön toimivuuden korkeakoulujen ja rahoittajan kanssa?**
- 3. Mitkä tekijät yhdistävät onnistuneesti yrityksen kehittämisavustusta hyödyntäneitä pk-yrityksiä?**

Tämän pro gradu -tutkielman yrityshaastatteluihin (toteutettu loka-marraskuussa 2018) valikoitui 11 yritystä, joille oli myönnetty rahoitusta *yrityksen kehittämishankkeeseen* Euroopan aluekehitysrahastosta (EAKR) tai Euroopan maaseuturahastosta. Kyseisistä rahastoista myönnetyn rahoituksen yhteisenä nimittäjänä on *yrityksen kehittämisavustus*, jota on hyödynnetty sekä kehittämis- että investointihankkeisiin yrityksissä. On kuitenkin huomioitava, että yritystukijärjestelmä käsittää useita eri rahoitusmuotoja ja rahoituslähteitä: yritystukia ovat mm. korkotuet, kehittämis- palvelut, tuetut pääomasijoitukset ja verotustuet (Pietarinen 2012, 11). Laadullisen pääaineiston ohella tarkastellaan aluerahoituksen kohdentumista sekä yritysten liikevaihdon ja viennin kehitystä Pohjois-Savon älykkään erikoistumisen aloilla vuosina 2014–2017, mikä tuo monipuolisuutta tutkittavaan aiheeseen Pohjois-Savon kontekstissa (kts. luku 4).

2 PAIKKAPERUSTAINEN JA ÄLYKÄS ALUEKEHITTÄMINEN

2.1 Paikkaperustaisuus ja alueiden toimintaedellytykset

Paikkaperustaisuus on luonnehtinut perinteisesti niin Suomen kuin Euroopan unionin aluepoliittisia lähtökohtia (Kahila 2016, 59), ja paikkaperustainen aluekehittäminen tunnetaan nykyisenä eurooppalaisen aluekehittämiss politiikan paradigmana (Luukkonen 2016, 29). Paikkaperustainen aluekehittäminen jakautuu tiivistetysti seuraaviin lähtökohtiin, jotka muodostavat perustan alueiden toimintaedellytyksiä vahvistavaan pyrkivälle prosessille. Ensinnäkin lähtökohtana on tarkastella yhteiskuntaa paikkaperustaisesti suhteiden, mittakaavojen ja verkostojen rakenteina. (Luoto & Virkkala 2017, 6.) Maantieteilijä Doreen Massey (2008, 29–31) lähestyy paikkaa dynaamisena ja verkottuneena rakenteena, minkä rakentumisessa sosiaalisten suhteiden merkitys on olennainen.

Toisekseen paikkaperustaisuudessa paikkojen määrittely tapahtuu enenevässä määrin maantieteellisen sijainnin ulkopuolisten tahojen toimesta, jolloin alueiden kytkökset ulkomaailmaan korostuvat. Paikkojen verkottuneisuutta voidaan tarkastella riippuvuuden tilan (spaces of dependence) näkökulmasta, jossa tilan katsotaan määrittävän paikallisissa sosiaalisissa suhteissa. Kuitenkin tilallisuuden vaikuttaa tilojen sidosteisuuden (spaces of engagement) myötä laajemmat globaalit suhteet, mikä edellyttää paikallisten toimijoiden yhteistyötä paikan ulkopuolisiin toimijoihin. (Cox 1998, 2). Esimerkiksi EU:n älykkään erikoistumisen strategiassa alueiden ainutkertaisuuden potentiaalin tunnistaminen on keskeinen väline alueen kehittämisessä, jota myös alueiden välinen vertaistuki edistää (Foray ym. 2012 15–16). Alueiden paikkaperustaista aluekehittämistä luonnehtii keskeisesti alueen eri sektoreiden toimijoiden yhteinen tahtotila sekä kumppanuus vahvuusalojen määrittelyssä ja kehittämisessä. Kolmas elementti paikkaperustaisessa aluekehittämisessä liittyy globaalitalouden haasteisiin, joihin pyritään vastaamaan EU:n koheesiopolitiikan kasvustrategialla. (Luoto & Virkkala 2017, 6; Virkkala 2015, 42–44.)

Seuraavaksi syvennytään paikkaperustaisuuden ja siihen kytkeytyvän älykkään erikoistumisen näkökulmiin aluekehittämisessä. Tarkastelunäkökulmia ovat: paikallisen kumppanuuden ja tiedon rooli paikkaperustaisessa aluekehittämisessä sekä paikkaperustaisuus ja älykäs erikoistuminen EU:n koheesiopolitiikassa. Keskeinen kysymys muodostuu siitä, millaisen lähtökohdan paikkaperustainen aluekehittäminen ja älykäs erikoistuminen muodostavat aluekehittämisen tavoitteille, toimenpiteille ja vaikuttavuudelle.

2.2 Paikkaperustaisuus ja paikallinen tieto

Paikkaperustainen aluekehittäminen korostaa spatiaalista eli sijainnillista merkitystä kehittämisen strategioissa. Toisaalta maantieteellisesti rajatut hallinnolliset paikat määrittävät diskursiivisesti ja saavat siten merkityksiä kontekstisidonnaisesti riippuen siitä kenen toimesta ja missä niitä tuotetaan. Paikkaperustaisessa aluekehittämisessä paikka katsotaan siten määrittyvän tilannesidonnaisesti hallinnollisten, toiminnallisten tai poliittisten suhteiden myötävaikuttamana. (Luoto ym. 2016.) Siten paikan ja paikallisuuden määrittelyllä on merkitystä mm. julkishallintoon ja aluekehittämisspolitiikkaan, sillä paikat nähdään aluekehittämisspolitiikan objekteina. Lisäksi aluepolitiikan eurooppalaistumisen myötä ja rajat ylittävän yhteistyön syventyessä on olennaista huomioida paikan ulkoisten suhteiden kytkökset paikan määrittymiseen. Esimerkiksi EU:n jäsenmaiden aluekehittämistä ohjaava EU:n koheesio- ja aluepolitiikka antaa kehyksen älykkään erikoistumisen strategian laadintaan ja julkisen rahoituksen ohjaamiselle. Tällöin dynaamisen paikan ja paikallisuuden määrittymisen ei kumpua vain alueesta itsestään vaan myös ulkoisten tekijöiden vaikutuksesta. (Luoto ym. 2016; Luukkonen 2016, 31–34.)

Paikkaperustaisuuden dynaamisen luonteen ohella käsitteen lähtökohtana on paikkaperustainen politiikka (place-based policy), joka huomioi yhdenmukaista kehittämisspolitiikkaa laajemmin paikalliset lähtökohdat ja potentiaalin (Kahila 2016, 60). Paikkaperustaisen aluekehittämisen ydin muodostuu paikallisten haasteiden ja voimavarojen tunnistamisesta sekä niiden kehittämisestä toimijaverkoston laajassa kumppanuudessa. Paikallinen tieto nähdään kasvupotentiaalin hyödyntämisessä ja ulosmittaamisessa keskeisenä komponenttina. Keskeisiä toimijoita ovat julkishallinto, yritykset, kansalaiset ja korkeakoulut. (Luoto & Virkkala 2017, 6; Luukkonen 2016, 42.)

Luukkosen (2016, 37) mukaan Fabrizio Barcan (2009) monitasoisessa hallintamallissa määritellään julkisen hallinnon ja paikallisten toimijoiden roolijako: paikallisten toimijoiden paikallista tietoa jalostetaan ylemmän tason toimijoiden tietotaitoa hyödyntäen. Toimivan vertikaalisen ja horisontaalisen yhteistyön myötä paikallinen informaatio voidaan siten muuntaa voimavaraksi ja kehittämisen resurssiksi. Toisaalta Mäenpää ja Teräs (2018) osoittavat, että älykkään erikoistumisen toiminta-alojen käsitteellisen määrittelyn ohella on tarvetta hyödyntää kattavammin paikallisen toimijasektorin paikallistuntemusta. Lähtökohtaisesti paikkaperustaisuus eroaa siten perinteisestä ylhäältä-alas suuntautuvasta ohjauksesta, jossa julkinen valta määrittelee tavoitteet, strategiat ja toimenpiteet.

Eri toimijasektoreiden kumppanuuksia ja yhteistyötä voidaan selvittää eri mittareilla, mikä tukee vuorovaikutteista älykkääseen erikoistumiseen tähtävää paikkaperustaista aluekehittämistä. Mäenpään (2014, 93–94) mukaan triple helix -mallin soveltaminen tarjoaa työkalun alueen eri sektorien toimijoiden välisten suhteiden tarkasteluun älykkään erikoistumisen viitekehyksessä. Mäenpään esittämällä mallilla voitiin selvittää toimijoiden välistä yhteistyötä ja kumppanuutta sekä tyytyväisyyttä niihin. Mäenpään tulokset osoittavat, että yrityskumppanuuksiin oliin laajalti tyytyväisiä, mutta yritykset itsessään kokevat selkeiksi ihannekumppaneikseen toiset yritykset. Taustasyinä tuotiin esille yritysten kokema heikohko hyötyminen muista kumppanuuksista, joissa heikoina kumppanina koettiin korkeakoulut.

2.3 Paikkaperustaisuus EU:n aluekehittämisessä

Paikkaperustaisuus nousi aluepoliittiseen keskusteluun Barcan (2009) koheesiopolitiikan raportista, minkä jälkeen käsite vakiintui Euroopan unionin koheesiopolitiikan valtavirraksi (Teräs ym. 2018; Eskelinen 2016, 52; Luukkonen 2016, 29.) Taustalla vaikuttaa unionin laajentuminen 2000-luvun alkuvuosina, mikä lisäsi tarvetta koko EU:n integraatioryhmittymän paikkaperustaiselle kehittämiselle (Eskelinen 2016, 49). Siten Euroopan unionin kymmenvuotisessa työllisyys- ja kasvustrategiassa, Eurooppa 2020 -strategiassa, aluepolitiikka eli koheesiopolitiikka on keskeisessä roolissa (Teräs ym. 2018, 10). Koheesiopolitiikan kehittämistoimiin on varattu vuosien 2014–2020 EU:n kokonaisbudjetista liki kolmannes eli 351,8 milj. € (Euroopan komissio 2019). Aluepolitiikka katsotaankin unionin tärkeimmäksi investointipolitiikaksi, jolla edistetään työpaikkojen syntymistä ja yritysten kilpailukykyä ohjaamalla tutkimus- ja kehityspanoksia valituille toiminta-alueille (domains) (Euroopan komissio 2019; Teräs 2018, 92).

Sektoreiden toimijoiden ja toimintojen välisiä vuorovaikutussuhteita voidaan havainnollistaa paikkaperustaisen aluekehittämisen neljällä kulmakivellä (kuva 1), mikä tiivistää tutkielman keskeisen viitekehysten. Älykkään erikoistumisen kärkitoimialat nähdään onnistuessaan aluetalouden perustana ja moottorina, minkä toimintaa eri hallinnon tasot tukevat ja mahdollistavat. Korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten rooli TKI-ympäristöjen tuottajina on keskeinen alueen innovaatiopotentialin hyödyntämisessä ja siirtämisessä yritystoiminnan käytettäväksi. Kansalaisten osallisuus on olennainen osa paikkaperustaista älykkään erikoistumisen strategioiden laatimisprosessia, sillä mm. yritystoiminnan kehittäminen tarvitsee yrityssektorin sisäistä tietotaitoa.

Kuva 1. Paikkaperustaisen aluekehittämisen neljä kulmakiveä (Luoto & Virkkala 2017) ja Pohjois-Savon nykyiset älykkään erikoistumisen kärkialat.

2.4 Onko EU:n älykäs erikoistuminen paikkaperustaista?

Viimeaikaisen EU:n innovaatio- ja koheesiopolitiikan sekä Eurooppa 2020-strategian perustana on erityisesti älykkään erikoistumisen strategia, joka perustuu paikkaperustaisen aluekehittämisen lähestymistapaan (Teräs ym. 2018, 10; Virkkala 2015, 42). Keskeiseksi paikkaperustaisen koheesiopolitiikan tavoitteeksi asetettiin resurssitehokkuus julkisen varojen käytössä sekä sosiaalisen tasa-arvoisuuden lisääminen (Kahila 2016, 65). EU:n koheesiopolitiikkaa ohjaava EU:n kasvustrategia pyrkii huomioimaan alueiden erilaisuudet ja kääntämään ne voimavaroiksi älykkään, kestävän ja osallistavan kasvun luomiseksi (Orenius 2015, 13–14; Euroopan komissio 2010, 2–5).

EU:n kasvustrategian ytimen muodostavat kolme prioriteettia eli älykäs, kestävä ja osallistava kasvu. Älykkäällä kasvulla tarkoitetaan osaamiseen ja innovointiin pohjautuvaa talouden kehittämistä. Kestävällä kasvulla tähdätään resurssitehokkaaseen, vihreämpään ja kilpailukykyisempään talouden edistämiseen. Keskeinen tavoite on parantaa pk-yritysten liiketoimintaympäristöä, jotta EU:n teollisuuden yritykset ovat kilpailukykyisiä globaalissa kilpailussa. Osallistavalla kasvulla pyritään edistämään korkeaa työllisyyttä, millä tuetaan laaja-alaista yhteenkuuluvuutta. Eurooppa

2020 -strategian seitsemän lippulaivahanketta¹ ohjaavat EU:n ja sen jäsenvaltioiden toimia älykäästä, kestävästä ja osallistavaa kasvua edistävään suuntaan. (Euroopan komissio 2010.)

Älykäs erikoistuminen kytkeytyy Innovaatiunionin lippulaivahankkeeseen, jonka tavoitteena on julkisten varojen järkevän käytön keinoin luoda talouskasvua EU:n alueelle (Euroopan komissio 2012, 8). Innovaatiunionissa ohjataan tutkimuksen ja innovoinnin kohdentamista sekä kehitetään rahoituksen myöntämisedellytyksiä, mikä tukee innovaatioiden arvoketjujen vahvistamista ja investointien tasoa koko unionin alueella (Euroopan komissio 2012, 32). EU:n jäsenmaiden älykkään erikoistumisen strategioiden myötä myös EU-rahoituksen näkyvyys, lisäarvo ja vaikuttavuus vahvistuvat, mikä edistää rahoituksen resurssitehokkuutta (Euroopan komissio 2014). Aluekehittämisen välineenä älykäs erikoistuminen perustuu aluelähtöisten vahvuusalojen tunnistamiseen ja keskitettyyn kehittämiseen yrittäjähenkisessä yhteistyössä (entrepreneurial discovery process) (Luoto & Virkkala 2017, 6–11; Euroopan komissio 2014). Älykkään kasvun saavuttamisessa tutkimus- ja innovointitoiminta nähdään keskeisenä voimavarana alueiden talouskasvun vauhdittamiseksi ja työpaikkojen luomiseksi (Teräs ym. 2018, 10).

Foray ym. (2012, 15–16) mukaan älykäs erikoistuminen on erityisen älykäs kahdesta näkökulmasta: Tutkimus- ja innovaatiotoiminnan yhdistäminen osaksi taloudellista aluekehitystä yrittäjämäisen ajattelun kautta on uusi konsepti. Toisekseen EU:n älykkään erikoistumisen strategiat tukevat alueiden kykyä vastata onnistuneesti globaalin markkinatalouden haasteisiin. Paikkaperustainen lähestymistapa vahvistaa paikallisen kontekstin ymmärtämistä, jolloin paikallisia resursseja voidaan yhdistellä tietoisesti myös ulkoisiin osaamisaloihin ja arvoketjuihin. Kansainvälisyys onkin olennainen osa älykäästä erikoistumista, sillä se ohjaa alueita strategisempaan rajat ylittävään, alueiden väliseen ja sektoreiden väliseen yhteistyöhön. EU:n yhteinen strategia, uudenlainen aluekehittämisen keinovalikoima ja alueiden välinen vertaistuki vauhdittavat innovatiivisten ratkaisujen luomista sekä aluebrändien rakentamista globaalin näkyvyyden myötä. (Mäenpää 2014, 92–93; Foray ym. 2012 14–16.) Konkreettinen työväline alueiden älykkään erikoistumisen strategioiden kehittämiseksi, toteuttamiseksi ja vertailemiseksi on vuonna 2011 perustettu foorumi (S3 Platform), jonka avulla voidaan levittää hyviä käytäntöjä ja vahvistaa ylikansallista yhteistyötä (Euroopan komissio 2014). Paikkaperustaisen aluekehittämisen mallin mukaisesti alueiden älykäs erikoistuminen yhteistyöverkostoineen toimii parhaillaan aluetalouden moottorina globaalitalouden haasteisiin vastattaessa (Luoto & Virkkala 2017, 10–11).

¹ Lippulaivahankkeet ovat: Innovaatiunioni, Nuoret liikkeellä (Youth on the move), Eurooppalainen digitaalistrategia, Resurssitehokas Eurooppa, Globalisaation aikakauden teollisuuspolitiikka, Uuden osaamisen ja työllisyyden ohjelma, Euroopan köyhydentorjuntafoorumi.

Älykkään erikoistumisen konseptilla pyritään ennen kaikkea luomaan viitekehys Euroopan alueen strategiselle kehittämiselle. Eurooppa 2020 -strategian myötä EU:n jäsenvaltioiden on tullut laatia älykkään erikoistumisen strategia (RIS3), joka on ollut rakennerahasto-ohjelman hyväksymisen ja rahoituksen saamisen edellytyksenä, ex-ante (Teräs ym. 2018, 10; Kahila 2016, 65; Foray ym. 2012 9). EU:n ohjauksen mukaisesti alueiden, Suomessa maakuntien liittojen, laatimissa älykkään erikoistumisen strategioissa tulee huomioida paikallinen tieto, vahvuusalat ja arvoketjujen tunnistaminen kehittämisen lähtökohtana (Teräs ym. 2018, 10; Luoto & Virkkala 2017, 10–11). Maakunnissa yhdistetään siten alueen kuntien paikkaperustainen osaaminen yhdeksi älykkään erikoistumisen strategiaksi (Luoto & Virkkala 2017, 13).

Kuva 2. Älykkään erikoistumisen strategian laatimisprosessin vaiheet.

Älykkään erikoistumisen strategian laatimisprosessi käsittää kuusi toisiinsa liittyvää vaihetta (kuva 2). Strategiatyö on luonteeltaan joustavaa ja siinä huomioidaan alueella aikaisemmin tehdyt innovaatiostrategiat sekä prosessin aikana tapahtuneet muutokset. Ensinnäkin on olennaista kartoittaa alueen keskeisimmät vahvuudet ja heikkoudet sekä innovaatiojärjestelmien ja aluetalouden kehittymisen haasteet. Kansainvälisyys on olennainen osa alueiden potentiaalin kartoitusta, sillä alueiden yhteydet alueiden välisiin ja kansainvälisiin yhteistyöverkostoihin on tärkeässä osassa yritysten kansainvälistämiseksi ja osaamiskeskittymien vahvistamiseksi. Toimivan älykkään erikoistumisen strategian laatimiseksi on olennaista osallistaa ja sitouttaa keskeiset toimijasektorit

osaksi uudenlaista strategiaa, joka pohjautuu yhteiseen rohkeaan ja laajaan visioon alueen kehittämisen ja talouden uudistamisen mahdollisuuksista. Painopistealojen valinnassa huomioidaan kriittisen massan eli paikallisten vahvuuksien, kilpailuetujen ja sektorien välisen yhteistyön riittävyys. Toimeenpanovaiheessa määritellään toimintasuunnitelma ja instrumentit strategian tavoitteiden saavuttamiseksi, jota seurataan ja arvioidaan jatkokehittämistä varten, mikä kytkeytyy myös älykkään erikoistumisen tavoitteeseen edistää rakenerahastosta myönnetyn rahoituksen kustannustehokkuutta. (Euroopan komissio 2014; Foray ym. 2012, 17–24, 45–60.)

Kuva 3. Paikkaperustaisuus ja älykäs erikoistuminen EU:n aluepolitiikassa.

Edellä avatut paikkaperustaisuuden ja älykkään erikoistumisen keskeiset sisällöt on tiivistetty kuvaan 3. Se, miten alueet ovat onnistuneet toteuttamaan EU:n koheesiopolitiikan linjauksia ja tavoitteita vaihtelee. Pääosin alueilla on onnistuttu valitsemaan erikoistumisalat tutkimus- ja innovaatiotoiminnan kohdentamiseksi, vaikka älykkään erikoistumisen toiminta-alueiden käsite koetaan vielä epäselväksi eikä se ole täysin vakiintunut maakuntatason aluekehittämiseen ja muille toimijatasoille (Mäenpää & Teräs 2018, 1). Toisekseen strategiat ovat osin puutteellisia niin ilmaisun kuin argumentoinnin osalta (Kroll ym. 2016, 1474). On ilmeistä, että EU:n ohjausvaikutus suomalaisen aluekehittämiss politiikkaan rakenerahastojen kautta on huomattava direktiivien ja asetusten ohella (Luukkonen 2016, 40).

Kuitenkaan alueiden älykkään erikoistumisen strategian laatimisen velvoitetta rakenerahaston rahoituksen saamiseksi ei nähdä ongelmattomana. Keskeisinä pullonkauloina älykkään erikoistumisen lähestymistavassa ovat erilaiset poliittiset, hallinnolliset ja alueelliset rajoitteet strategia-

työn toteuttamisessa. Keskeisenä haasteena tunnistetaan alueiden kyvyttömyys suunnitella ja toteuttaa alueellista innovaatiopolitiikkaa. Lisäksi yrittäjähengen eli sidosryhmien ja yritysten riittämätön osallistaminen älykkään erikoistumisen prosessissa katsotaan haasteelliseksi. Toisaalta julkisen hallinnon ja alueellisen yrityssektorin tiivis yhteistyö voi myös tuottaa älykkään erikoistumisen kannalta lyhytnäköisiä valintoja, mikäli lobbauksella tai historiaan peilaten puolletaan nykyisen teollisuuden säilyttämistä. Älykkään erikoistumisen lähestymistapa rakennerahastovarojen kohdentamisessa onkin osittain paradoksi, mikäli strategialla tuetaan toimintoja kestävämmän perustein. Alueelliset pullonkaulat näyttävät erityisesti taantuneilla alueilla, joilla ei juurikaan ole tutkimustoimintaa tai korkean teknologian osaamiskeskittymiä, paikallisen innovaatio-toiminnan kehittämisen edellytykset ovat puutteellisia. Mikäli taantuneilla alueilla on vaikeuksia tunnistaa älykkään erikoistumisen potentiaalia esimerkiksi vahvan polkuriippuvuuden myötä ja kriittistä massaa on vain niukasti, ei RIS3-strategiat palvele täysimääräisesti uusien tulevaisuuden suuntautuvien erikoistumisalojen tunnistamista ja kehittämistä. (Capello & Kroll 2016.)

Kokonaisuudessaan voidaan katsoa, että EU:n älykkään erikoistumisen sisällöt alueiden kehittämisestä paikallisten vahvuuksien kautta kytkeytyvät paikan erityisyyden tunnistamiseen. Älykkään erikoistumisen ydinsisältöä voidaan tarkastella esimerkiksi Masseyn (2008, 31) tulkinnan kautta. Masseyn mukaan kyseinen paikkojen erityisyys on tulos paikan sisäisen ainutkertaisuuden sekä siihen vaikuttavien laajempien ulkoisten ja paikallisten sosiaalisten suhteiden yhteenliittymästä. Voidaan katsoa, että EU:n kasvustrategian älykkäällä erikoistumisella pyritään löytämään kyseinen paikkojen sekoituksen polttopiste ja tuottamaan siten kasvua. On erityisesti kyse siitä, että alueet voivat älykkään erikoistumisen strategian keinoin hyödyntää alueen todellista potentiaalia ja vahvuuksia kytkemällä ne vahvasti toimiala- ja aluerajat ylittäviin yhteistyöverkostoihin. Se miten toimiva ja tehokas älykkään erikoistumisen lähestymistapa kokonaisuudessaan EU:n koheesiopolitiikan mittakaavassa on ei ole tämän tutkielman tavoite, vaan tutkielmassa pyritään tarkastelemaan älykkään erikoistumisen laadullisia ulottuvuuksia Pohjois-Savon pk-yritysten kontekstissa.

Seuraavassa luvussa 3 tarkastellaan EU:n koheesiopolitiikkaa toteuttavia rahoitusinstrumentteja ja niiden merkittävyyttä alueiden yritystoimintaan niin yleisesti kuin Pohjois-Savon tasolla.

3 EU-RAHOITUKSELLA KESTÄVÄÄ KASVUA JA TYÖTÄ²

3.1 EU:n aluepolitiikan keskeiset rahastot

Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikalla edistetään jäsenvaltioiden taloudellista ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta, ja EU-rahoitusta kohdistetaan alueiden välisten kehityserojen tasoittamiseen. EU:n koheesiopolitiikkaa toteuttavia Euroopan rakenne- ja investointirahastoja (ERI-rahastot) on viisi: Euroopan aluekehitysrahasto (EAKR), Euroopan sosiaalirahasto (ESR), koheesiorahasto, Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto (maaseuturahasto), Euroopan meri- ja kalatalousrahasto. (Euroopan komissio 2019.) EU-rahoitusta tarkastellaan seuraavaksi EAKR-rahoitteen yrityksen kehittämisavustuksen ja maaseuturahaston maaseudun yritysrahoituksen näkökulmasta, joista tutkimuskohteena olevat yritykset ovat saaneet rahoitusta hankkeisiinsa ELY-keskuksen myöntämänä.

Eurooppa 2020 -strategiaa toteuttava Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 -Suomen rakennerahasto-ohjelma jakautuu viiteen toimintalinjaan ja 13 erityistavoitteeseen, joista jotakin hankkeiden tulee toteuttaa. Lisäksi hankkeille tulee asettaa indikaattoritavoitteet, joista lisää alaluvussa 3.2. Ohjelmaa toteutetaan Suomessa Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Suomessa myönnetään rakennerahastorahoitusta Euroopan aluekehitysrahastosta (EAKR) ja Euroopan sosiaalirahastosta (ESR). (TEM 2019a.) Ohjelmakaudella on myönnetty kolmannes EAKR-rahoituksesta pk-yritysten kilpailukyvyyn parantamiseen, millä luodaan uutta liiketoimintaa ja tuetaan yritysten kasvua ja kansainvälistymistä. Toisekseen EAKR-rahoituksesta n. 41 % on suunnattu älykäästä erikoistumista tukeviin toimiin eli tutkimukseen, teknologian kehittämiseen ja innovointiin. (Auri ym. 2019, 2.) EU-tukea kohdistetaan alueiden vahvojen toimialojen kehittämiseen ja muutosvaiheessa olevien toimialojen uudistumiseen (TEM 2014). Maaseudun yritystoimintaa rahoitetaan Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahastosta. Rahoituksella edistetään maaseutualueiden kestävä kasvua, elinkeinojen kehittämistä ja elämänlaatua (Maaseutu 2018).

Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 –Suomen rakennerahasto-ohjelmasta myönnetään EAKR- ja ESR-rahoitusta valtakunnallisesti noin 1,3 miljardia euroa. Kansallisen vastinrahoituksen kanssa kasvua ja työtä edistetään noin 2,6 miljardilla eurolla. (Auri ym. 2019, 2.) Pohjois-Savossa myönnetään EU- ja kansallista rahoitusta noin 300 miljoonaa euroa vuosina 2014–2020 (Pohjois-Savon liitto 2019b). Euroopan unionin ja valtion rahoituksen ohella ohjelmat sisältävät kuntien, muiden julkisten ja yksityisten rahoitusta (Pohjois-Savon liitto 2014, 55). Pohjois-Savon ELY-keskus

² Luvussa on yhtäläisyyksiä laatimaani Pohjois-Savon liiton arviointiraporttiin (Pohjois-Savon liitto 2019a).

myöntää Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmasta maaseudun hanke- ja yritysrahoitusta noin 43 miljoonaa euroa ohjelmakaudella 2014–2020 (ELY-keskus 2014, 33).

3.2 EAKR-hankkeiden tuloksellisuuden arvioinnin heikkoudet

Kaikkia Suomessa rahoitettuja EAKR-hankkeita koskee velvoite osoittaa toiminnan tuloksia tuotosindikaattorein, jotka on määritelty Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 – Suomen rakennerahasto-ohjelmassa. Tuotosindikaattoreilla kuvataan numeerisesti hankkeelle määritellyt tavoitteet ja toteutuminen. (Uudenmaan liitto 2018.) Indikaattoreita on muutettu entistä yksityiskohtaisemmiksi, ja EAKR-rahoitteisilta hankkeilta vaaditaan mitattavia tuloksia ja realistisesti aseteltuja tulos- ja tuotosindikaattoreita (Etelä-Savon maakuntaliitto 2018, 3). Yritysten toteuttamissa hankkeissa indikaattoritiedot määritellään ja ilmoitetaan yrityslähtöisesti. Hankkeiden indikaattoritietoja hyödynnetään kokonaisvaltaisessa rakennerahastorahoituksen kohdentamisen tuloksellisuuden arvioinnissa.³

Yksityiskohtaistumisesta riippumatta rakennerahastorahoituksen vaikuttavuuden arviointia vaikeuttaa seuranta- ja tuotosindikaattoreiden heikkoudet. Hankkeiden tuloksellisuutta mittaavien indikaattoreiden määrittämisessä on havaittu epäjohdonmukaisuuksia, minkä ohella hankkeiden tavoitetasojen asettaminen ja tuotosten raportointi vaihtelee. Toisekseen indikaattorit eivät mittaa osaamisen kehittymistä tai sosiaalisen pääoman vahvistumista, vaikka inhimillinen pääoma koetaan myös tämän tutkielman tutkimuskohteena olevissa yrityksissä merkittävänä ja kehittymisen edellytyksenä. Lisäksi tulee huomioida moninaisten hankkeiden eri syklit vaikuttavuuden realisoitumisen osalta: erityisesti investointihankkeille on luonteenomaista, että tulokset syntyvät viiveellä hankkeen päätyttyä. Viiveen myötä indikaattoritietojen valossa hankkeiden vaikuttavuus näyttäytyy vaatimattomana myönnettyyn rahoitukseen nähden. (Auri ym. 2018, 7, 13.)

Rakennerahastorahoituksen tuloksellisuuden seurantajärjestelmää ja -indikaattoreita tulee yhä kehittää ja selkeyttää, jotta niillä voitaisiin mitata yhdenmukaisemmin ja todenmukaisemmin hankkeiden vaikuttavuutta. Edellä mainittujen haasteiden johdosta rahoitettujen yrityshankkeiden vaikuttavuutta tarkasteltiin tässä pro gradu -tutkielmassa yrityshaastatteluin, joissa hanketoiminnan indikaattoritietojen analysoinnin sijaan rakennerahasto-ohjelman tavoitteet muodostavat tulkinta-kehyyksen.

³ Kts. esimerkiksi *Tuloksia toimintaympäristön ristiäallokossa - Kestävää kasvua ja työtä rakennerahasto-ohjelman yleinen tuloksellisuustarkastelu* (<https://www.rakennerahastot.fi/documents/10179/1700053/Tuloksia+toimintaymp%C3%A4rist%C3%B6n+ristiäallokossa+-tuloksellisuustarkastelu+31.5.2018/707ba49b-d4ff-41d9-976f-312a740fe1eb>)

3.3 Yrityksen kehittämisavustus aluekehittämisen instrumenttina

ELY-keskus myöntää yritysrahoitusta kasvukykyisten pk-yritysten toiminnan kehittämiseen ja investointeihin, joista käytetään yleisesti yhteisnimitystä *yrityksen kehittämishanke*. Kehittämissankkeiden toimenpiteitä ovat mm. yritysten liiketoimintaosaamisen, tuotteiden, palvelujen ja tuotantomenetelmien kehittäminen sekä kansainvälistymisen edistäminen, hankkeiden valmistelu ja muu edellä mainittuihin rinnastettava yritystoimintaa merkittävästi kehittävä toiminta. Puolestaan investointihankkeissa on kyse mm. rakennusten, koneiden ja laitteiden hankkimisesta (aineellinen) taikka teknologian siirtoon liittyvästä valmistusoikeuksien, patenttien tai muun tiedon hankinnasta (aineeton). (Etelä-Savon ELY-keskus 2015, 4.)

Yrityksen kehittämishankkeisiin myönnetään *yrityksen kehittämisavustusta*, jolla tuetaan muun muassa uusien tuotteiden ja palvelujen syntymistä sekä tuottavuuden ja toimintatapojen kehittämistä yrityksissä. Yrityksen kehittämisavustuksen jaettu riski madaltaa kynnystä liiketoiminnan aloittamiseen sekä kannustaa mikro- ja pk-yrityksiä uudistamaan ja kansainvälistämään liiketoimintaansa. Yrityksen kehittämisavustus on yksi keskeisistä aluekehittämisen instrumenteista: onnistunut kohdentaminen rahoittajatasolla ja tuloksellinen hyödyntäminen yritystasolla luo aluevaikuttavuutta mm. työllisyysvaikutusten ja vientitulojen kautta. (Etelä-Savon ELY-keskus 2015, 1.)

Harkinnanvaraisten valtionavustusten piiriin kuuluvista kehittämisavustuksista säädetään laissa valtionavustuksesta yrityksen kehittämiseksi (9/2014) sekä sen nojalla annetussa valtioneuvoston asetuksessa valtionavustuksesta yritystoiminnan kehittämiseksi (716/2014). Lisäksi tuen on täytettävä EU:n valtioneuvoston säännöt. (TEM 2016, 7.)

Yritystukien, elinkeinopolitiikan välineiden, avulla voidaan vauhdittaa yritysten kasvua ja edistää markkinoiden toimintaa (Rauhanen ym. 2015, 11). Työ- ja elinkeinoministeriö katsoo, että EU:n rahoitusinstrumenttien hyödyntämistä tulisi tehostaa ja yritystukien vaikuttavuutta lisätä (TEM 2018c, 57). TEM:n yritystukiselvityksessä vajaa puolet yritystukien arvosta on arvioitu tehokkaiksi (Pietarinen 2012), mikä jättää kritiikille tilaa: katsotaan, että yritystuet häiritsevät markkinoita ja ovat kustannustehottomia (TEM 2016, 5). Kuitenkin julkisen sektorin myöntämille yritystuille nähdään olevan tarvetta rahoitusmarkkinoiden katvealueilla eli kun potentiaalisten hankkeiden ja yritysten havainnointi on puutteellista (Rauhanen ym. 2015, 5; Valtioneuvoston kanslia 2004, 57). Erityisen hyödyllisenä yritystuet nähdään uusien yritysten ja uutta teknologiaa hyö-

dyntävien yritysten rahoitusongelmien ratkaisemisessa (Rauhanen ym. 2015, 5). Yritystukien keskeisenä pyrkimyksenä on siten antaa tukea yritysten riskinottoon kansallista ja kansainvälistä kilpailukykyisyyttä edistäviin kehittämistoimiin ja investointeihin.

3.4 Yrityksen kehittämisavustuksen kohdentuminen ja vaikuttavuus Pohjois-Savossa

Etelä-Savon ELY-keskus on myöntänyt yrityksen kehittämisavustuksia Itä-Suomeen ennätyskellisen paljon, runsaat 56 milj. € vuonna 2018.⁴ Kehittämisavustuksella luotiin 1150 uutta työpaikkaa sekä edistettiin 350 milj. € liikevaihdon syntymistä ja tuotettiin arviolta 150 milj. € viennin lisäys. (ELY-keskus 2019.) Vuoden 2017 kehittämisavustuksen myötävaikutuksesta liikevaihdon arvioidaan kasvaneen yrityksissä 11 euroa ja vienti 6 euroa jokaista myönnettyä euroa kohti. Kuitenkin Itä-Suomessa myönnetyn rahoituksen arvonlisäys jää valtakunnallisen tason alapuolelle, jossa vastaavat luvut ovat 16 ja 11 euroa. (TEM 2018a.)

Etelä-Savon ELY-keskus on myöntänyt vuonna 2018 Pohjois-Savoon yrityksen kehittämisavustusta 55 hankkeeseen noin 17,3 milj. €. EAKR-rahoitteisista yrityshankkeista valtaosa on kohdistunut Kuopion seudulle (36 kpl), Ylä-Savoon (12 kpl) ja Varkauteen (6 kpl). Merkittävimmin rahoitusta on suunnattu toimialoista teknologiateollisuuden, puu- ja biojalostuksen sekä sähkölaitevalmistuksen investointeihin. Maaseuturahastosta on myönnetty vuonna 2018 Pohjois-Savoon kehittämis- ja yritystukia noin 4,3 milj. € 47 hankkeeseen. (ELY-keskus 2019.)

Yrityksen kehittämisavustuksen vaikuttavuutta ja merkittävyyttä on tutkittu Pohjois-Savossa ennen älykkään erikoistumisen valintoja ja sen käyttöönoton jälkeen. Seuraavaksi nostetaan esille keskeisiä tuloksia kahdesta raportista, joita vertaillaan johtopäätöksissä tässä tutkielmassa saatuihin tuloksiin: Pohjois-Savon EAKR-toiminnan 2007–2013 arviointi: yritysten kehittämisavustukset ja infrahankkeet keskeisiä tuloksia (Pekkala & Lamminmäki 2014) ja Euroyritykset kasvuhakuisia ja yhteistyökykyisiä (Paukkunen 2008).

Erkki Paukkusen (2008, 2–11) toteuttamassa Pohjois-Savon liiton selvitystyössä tuodaan esille yritystukien kohdentumista ja vaikuttavuutta maakunnan yritystoiminnalle rakennerahastokauden 2000–2006 ja vuoden 2007 osalta. Raportissa nostetaan esille yritystukien mahdollistamia yritysten kasvutarinoita. Yrityshaastatteluin kerätyn aineiston perusteella yhdistävänä tekijänä on tukien vaikuttavuus pohjoissavolaisissa yrityksissä. Yritykset ovat onnistuneet nopeuttamaan kas-

⁴ vrt. Vuonna 2017 yrityksille suunnattua rahoitusta myönnettiin Itä-Suomeen n. 27,7 milj. €. (ELY-keskus 2018)

vuaan ja työpaikkojen määrää. Menestyksekkään yrityshankkeen toteuttamisen taustalla oli osaaminen, omistajien sitoutuneisuus, rohkeus ja kasvuhakuisuus. Tahtotilan ja saadun yritystuen myötä yrityksissä oli rohkeutta toteuttaa uuden teknologian investointeja sekä panostaa osaamiseen ja tuotekehittelyyn, joissa viennin edistäminen oli keskeisessä roolissa. Lisäksi verkostoitumisen ja yhteistyön kannalta tuetut hankkeet ovat olleet yrityksille merkittäviä. Kokonaisuudessaan haastatellut yritykset ovat tuen myötä voineet toteuttaa hankkeensa laadukkaammin ja siten nopeuttaa yrityksen kasvua, tutkimus- ja kehitystoimintaa sekä tuloksentekeä.

Pekkalan ja Lamminmäen (2014, 2–9) laatimassa raportissa Pohjois-Savon liitolle arvioidaan yritysten kehittämisavustusten vaikutuksia yritysten liiketoiminnan kehittymiseen erityisesti työllisyyden, liikevaihdon ja liikevoiton näkökulmasta. Sähköinen yritys­kysely kohdistettiin EAKR-kehittämisavustuksia saaneille yrityksille. Yritysten arvion mukaan kehittämistoimenpiteillä oli suuri tai kohtalainen merkitys liiketoiminnan kasvuun. Havaittiin, että yritysten toteuttaessa investointien ohella osaamisen ja liiketoiminnan kehittäviä kehittämistoimenpiteitä vaikutukset arvioitiin merkittävimmiksi. Kehittämisavustuksen keskeinen lisäarvo ja vipuvaikutus näkyy kehittämistoimenpiteen laajempaan tai laadukkaampaan toteuttamisena taikka nopeampaan aloittamisena. Kehittämisavustuksen hyödyn arvioitiin tukevan myös muun rahoituksen saamista. Työllisyysvaikutusten osalta valtaosa yrityksistä arvioi pystyneensä säilyttämään työpaikkoja, kun taas uusien työpaikkojen luomisen osalta kehittämistoimenpiteiden vipuvaikutus arvioitiin hieman vähäisemmäksi.

4 POHJOIS-SAVON ÄLYKÄS ERIKOISTUMINEN⁵

4.1 Katsaus Pohjois-Savon aluetalouden nykytilaan

Pohjois-Savon maakunnan muodostavat viisi seutukuntaa: Kuopio, Ylä-Savo, Varkaus, Sisä-Savo ja Koillis-Savo. Maakunnassa on 18 kuntaa, joista kaupunkeja on kuusi: Kuopio tunnetaan kansainvälisenä yliopistokaupunkina, Varkaus nykyaikaisena teollisuuskaupunkina, Iisalmi kone- ja puutuoteteollisuuskaupunkina, Suonenjoki mansikkakaupunkina ja Kiuruvesi luomutuotantokaupunkina. Pohjois-Savon toiseksi väkirikkaimmassa kunnassa Siilinjärvellä apatiittikaivos on merkittävä työllistäjä. (Pohjois-Savon liitto 2018b.)

Pohjois-Savon aluetalouden kasvun perustan muodostavaa uusiutuvien luonnonvarojen runsaus, alkutuotannon elinvoimaisuus ja vankka elintarvikeosaaminen. Maakunnan tunnettuja vahvuuksia ovat metsäluonto, maidon- ja marjantuotanto sekä juomateollisuus. Pohjois-Savon luonnonvaroihin ja korkeatasoiseen osaamiseen perustuvien vahvuuksien katsotaan luovan vankka perusta kansainvälisesti vetovoimaiselle biotalouden innovaatioympäristölle. (Pohjois-Savon liitto 2018b.)

4.1.1 Väestö- ja työllisyyskehitys haasteena

Suomen kuudenneksi suurimmassa maakunnassa Pohjois-Savossa on noin 246 000 asukasta, joista Kuopion seutukunnassa asuu 140 071 (Pohjois-Savon liitto 2018b). Pohjoissavolaisten yritysten talouden ja viennin voimakkaasta kasvusta huolimatta maakunnan väestömäärä on laskussa. Väestökehitys oli vuonna 2017 Pohjois-Savossa heikointa yli kymmeneen vuoteen. (Pohjois-Savon liitto 2018a, 3.) Osaavan työvoiman siirtyminen erityisesti pääkaupunkiseudulle eli heikentynyt muuttoliikenteen vetovoimaisuus on keskeinen Pohjois-Savon väestötappioiden taustatekijä (Pohjois-Savon liitto 2018a, 3). Ainoastaan Kuopion seutukunnassa väestömäärän ennustetaan nousevan voimakkaasti muista pohjoissavolaisista seutukunnista poiketen (Pohjois-Savon liitto 2017b, 7). Kuopion seutu lukeutuu elinvoimaisena ja kilpailukykyisenä seutukuntana Suomen dynaamisten kasvukeskusten kärkijoukkoon, jossa monipuolinen koulutustarjonta on merkittävänä vetovoimatekijänä (Pohjois-Savon liitto 2018b).

Niin Euroopan unionin tasolla kuin Pohjois-Savossa väestön ikääntyminen on merkittävä haaste hyvinvointijärjestelmien ylläpidolle ja kehittämiselle (Euroopan komissio 2010, 7). Maakunnan kestävä väestörakenteen ja toimivien työmarkkinoiden heikkoutena on tunnistettu korkea sairastavuus ja erityisesti riittämätön osaavan työvoiman tarjonta (Pohjois-Savon liitto 2017b, 3, 18).

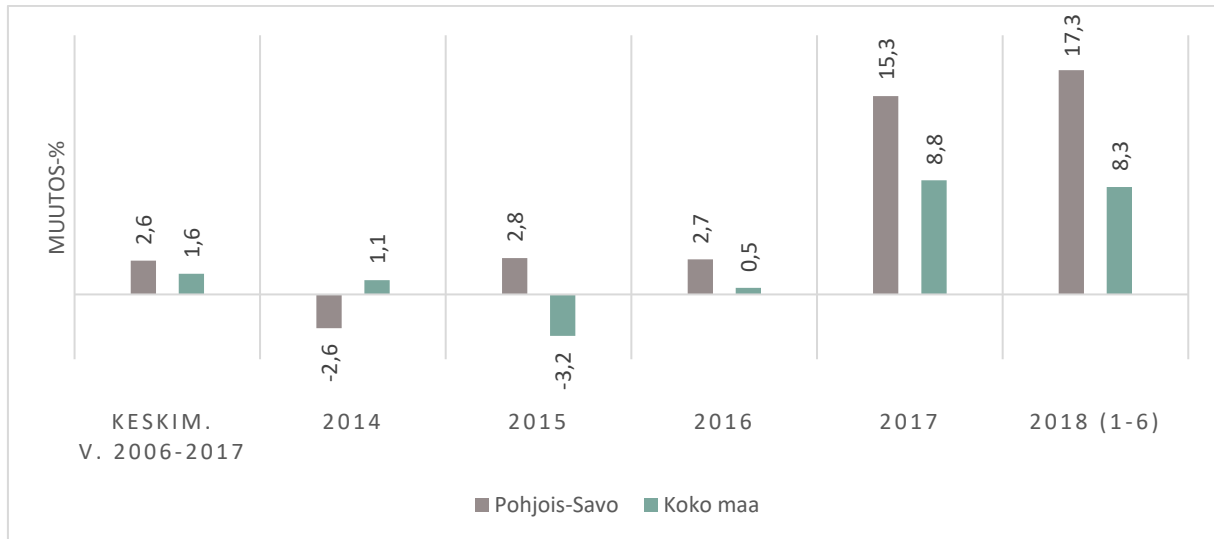
⁵ Luvussa on yhtäläisyyksiä laatimaani Pohjois-Savon liiton arviointiraporttiin (Pohjois-Savon liitto 2019a).

Ylä-Savon ja Varkauden seudun vahvoilla teollisuuden vientialueilla ongelmana ovat muuttotappiot ja osaavan työvoiman saatavuusongelmat. TE-toimiston ammattibarometrin mukaan Ylä-Savossa ja Varkaudessa on tarvetta teknologiateollisuuden eri osaajista. Koko Pohjois-Savon työmarkkinoilla suurin työvoimapula on mm. erityisopettajista, kuulontutkijoista ja puheterapeuteista. (Pohjois-Savon liitto 2018a, 27; TEM 2018b.) Yritysten työvoiman saatavuuden turvaamiseksi aluepolitiikalla edistetään alueen pito- ja vetovoimaa. Houkutteleva koulutus- ja työpaikkatarjonta sekä toimivat liikenneyhteydet ovat merkittävässä roolissa osaajapulan ratkaisemisessa.

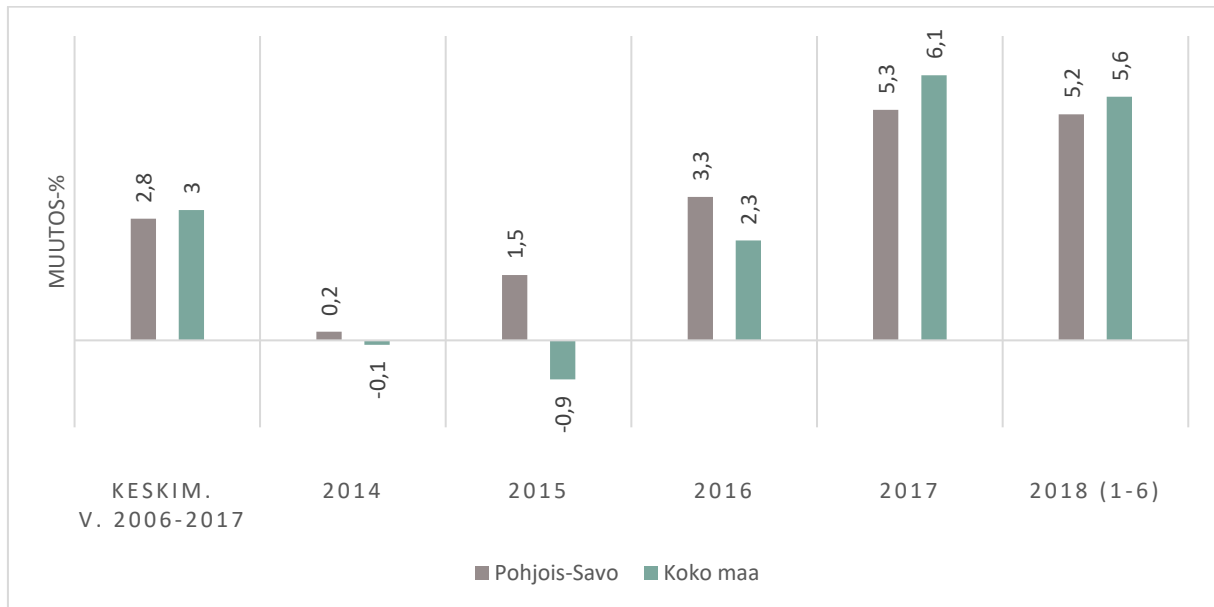
Pohjois-Savossa työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli marraskuussa 2018 9,7 %, mikä vastaa kymmenen vuoden takaisia lukuja (SVT 2018). Työttömyys on laskenut Pohjois-Savossa vuoden 2016 lopusta lähtien, mutta muuta maata hitaammin. Työmarkkinoiden uudet aktiiviset työnhakijat ovat edistäneet työllisyysasteen nousua vuonna 2017 68 prosenttiin. (Pohjois-Savon liitto 2017b, 27.) Työllisyysaste on keskimääräistä eurooppalaista tasoa (69 %), joka on Eurooppa 2020-strategian mukaan tavoitteena nostaa 75 prosenttiin (Euroopan komissio 2010). Pohjois-Savossa erityisesti rakentamisen ja teknologiateollisuuden alojen kasvu sekä avointen työpaikkojen lisääntyminen mahdollistaisivat nykyistä tehokkaamman työttömyyden vähentämisen. Työttömyys on vähentynyt naisilla ja miehillä kaikissa ikäryhmissä, minkä ohella nuorten työllisyyttä edistävin toimin on onnistuttu vähentämään nuorisotyöttömyyttä. (Pohjois-Savon liitto 2018c, 8.)

4.1.2 Pohjois-Savon vahvuusalat aluetalouden moottoreina

Pohjois-Savossa on onnistuttu nostamaan aluetalous kasvu-uralle vuonna 2008 alkaneen taantumän jälkeen. Vuonna 2017 liikevaihdon kasvu on ollut vahvaa Pohjois-Savossa (5,3 %), mikä on linjassa koko Suomen 6,1 prosentin kasvukehitykseen (kuva 3). Viennin 15,3 prosentin kasvulla vuonna 2017 Pohjois-Savo lukeutuu maakuntien kärkijoukkoon, ja kasvu on ollut huomattavasti parempaa kuin koko maassa (+ 8,3 %). Pitkän aikavälin tarkastelussa (v. 2006–2017) vienti on kasvanut Pohjois-Savossa hieman koko maata paremmin (kuva 4).

Kuva 3. Liikevaihdon vuosimuutosprosentti Pohjois-Savossa ja koko maassa v. 2014–2018 sekä vuosien 2006–2017 keskimääräinen vuosimuutosprosentti (Pohjois-Savon liitto 2019a, 9).

Kuva 4. Viennin vuosimuutosprosentti Pohjois-Savossa ja koko maassa v. 2014–2018 sekä vuosien 2006–2017 keskimääräinen vuosimuutosprosentti (Pohjois-Savon liitto 2019a, 9).

Useassa Pohjois-Savon seutukunnassa liikevaihdon kasvu on ollut vuonna 2017 valtakunnallista tasoa parempaa: Sisä-Savon 10 prosentin liikevaihdon kasvun loi erityisesti saha- ja elintarviketeollisuus, kun taas Ylä-Savon liikevaihdon 8 prosentin kasvu pohjautuu erityisesti teknologiateollisuuden vahvaan kasvuun yhdessä elintarviketeollisuuden uusien markkina-aluevaltausten kanssa. Koillis-Savon liikevaihto kasvoi 10,9 % teollisuuden ja rakennusalan hyvän vireen myötä. Varkaudessa rakennemuutosten haasteiden jälkeen 4,6 prosentin liikevaihdon kasvu osoittaa teollisuuden investointien positiivista vaikutusta aluetalouteen. (Pohjois-Savon liitto 2017c.)

Täten Pohjois-Savon aluetalouden kasvu tukeutuu erityisesti maakunnan vahvoihin kärkialoihin eli mekaaniseen puutuoteteollisuuteen, teknologiateollisuuteen ja elintarviketuotantoon. Lisäksi Kuopion Savilahden hyvinvointiteknologian osaamiskeskittymän rohkean vahvistamisen odotetaan tukevan aluetalouden kasvua jatkossa entistä enemmän. (Pohjois-Savon liitto 2017b, 3; Pohjois-Savon liitto 2014, 9.) Kansainvälistä kärkiosaamista edustavasta teknologiateollisuudesta on muodostunut maakunnan yritystoiminnan veturi, minkä yritykset kattavat maakunnan viennistä 40 % ja työpaikoista 20 %. Kokonaisuudessaan maakunnan yli 200 vientiyrityksen huippuosaaminen tuote- ja palveluinnovaatioissa on niittänyt kansainvälistä tunnettua. (Pohjois-Savon liitto 2018b.) Aluetalouden avainalojen vahvan osaamisen ja viennin kasvukehityksen tukemisen katsotaan kohentavan myös palvelu- ja rakentamisalojen toimintaedellytyksiä (Pohjois-Savon liitto 2017b, 6).

Yritystoiminnan menestymistekijöiksi määritellään tuotannon tehokkuuden jatkuva kehittäminen ja erikoistuminen kapeahkoon tuotevalikoimaan, mistä on muodostunut keskeinen pärjäämisehto globaaleilla markkinoilla (Valtioneuvoston kanslia 2004, 134). Hernesniemen ym. (2012, 74) mukaan Pohjois-Savon kapeat, mutta menestyksekkäät teollisuuden toimialat ovat kehittyneet erityisesti vastavirtastrategian keinoin. Katsotaan, että yritykset ovat luottaneet kapeahkoon tuotevalikoimaan tai markkina-alueisiin ja panostaneet tuotannon tehokkuuden parantamiseen. Puolestaan asiakaslähtöisyyden, erikoistuotteiden, verkottumisen ja ulkoistamisen painoarvo on vähentynyt. Maakunnan aluetalouden kannalta keskeisen teknologiateollisuuden menestyminen on osoitus vastavirtastrategian onnistuneisuudesta, kun tuottavuuden, innovoinnin ja laadun nostamiseksi on tehty oikeasuuntaisia kehittämistoimia (Pohjois-Savon liitto 2014, 14).

4.2 Älykkään erikoistumisen strategia osana maakuntasuunnittelua

Maakunnan liitot vastaavat aluekehittämisestä yhteisteistyössä valtion, kaupunkien, kuntien, koulutusorganisaatioiden ja muiden keskeisten toimijoiden kanssa. Maakuntien strateginen suunnittelu koostuu maakuntasuunnitelmasta, maakuntaohjelmasta ja sen toimeenpanosuunnitelmasta ja maakuntakaavoituksesta. Kokonaisuudessaan maakunnan suunnittelujärjestelmä ohjaa maakunnallista kehittämistoimintaa. (TEM 2019b.)

Pohjois-Savon maakuntasuunnitelmassa vuoteen 2030 esitetään väestö- ja työpaikkatavoitteet sekä pitkän aikavälin kehittämisen strategiset valinnat ja älykkään erikoistumisen valinnat. Maakuntaohjelmassa eli toiminnallisessa kehittämisohjelmassa osoitetaan seuraavan neljän vuoden linjaukset ja toimenpiteet. Pohjois-Savon kehittämisen painopisteet esitetään vuosien 2014–2017

maakuntaohjelmassa neljällä toimintalinjalla: aluetalouden uudistuminen (TL 1), työvoiman riittävyys ja osaaminen (TL 2), hyvinvointipalvelut ja hyvinvointi (TL 3) sekä kestävä aluerakenne ja saavutettavuus (TL 4). (Pohjois-Savon liitto 2014, 7.) Toimenpiteillä pyritään vastaamaan sisäisiin ja ulkoisiin paineisiin, joita ovat mm. vähenevä osaavan työvoiman tarjonta, kiristynyt kansainvälinen kilpailu, kustannus- ja osaamispaineet sekä talouden rakennemuutokset (Pohjois-Savon liitto 2017a, 6–8). Maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelmassa määritellään maakuntaohjelmaa toteuttavat toimenpiteet sekä painopisteet kansallisen ja EU-rahoituksen kohdentamiselle (TEM 2019b).

Pohjois-Savossa määriteltiin maakuntaohjelman kaudelle 2014–2017 Euroopan komission ja TEM:n ohjaukseen perustuen älykkään erikoistumisen alat eli innovaatiokärjet. Pohjois-Savossa tunnistettiin viisi taloutta uudistavaa innovaatiokärkeä, joista ennestään vahvoja aloja olivat kone- ja energiateknologia, puun- ja biojalostus, elintarvikkeet. Puolestaan uusiksi nouseviksi aloiksi määriteltiin terveysteknologiaklusteri sekä vesi ja ilma. (Pohjois-Savon liitto 2014, 7, 13.) Maakuntaohjelman kaudelle 2018–2021 maakunnan aluetalouden kannalta tärkeiden vahvuusalojen määrittelyä on kuitenkin viety eteenpäin (kuva 5).

Kuva 5. Pohjois-Savon älykkään erikoistumisen kärjet ja kehittämistavoitteet (Pohjois-Savon liitto 2018c, 5).

Nykyiset kehittämisen kärkialat eli älykkään erikoistumisen valinnat ovat: kone- ja energiateknologia, puunjalostus, elintarvikkeet, hyvinvointitekniologia ja matkailu sekä läpileikkaavina aloina vesiosaaminen ja biojalostus. Kyseisten älykkään erikoistumisen alojen perusteella maakuntaan

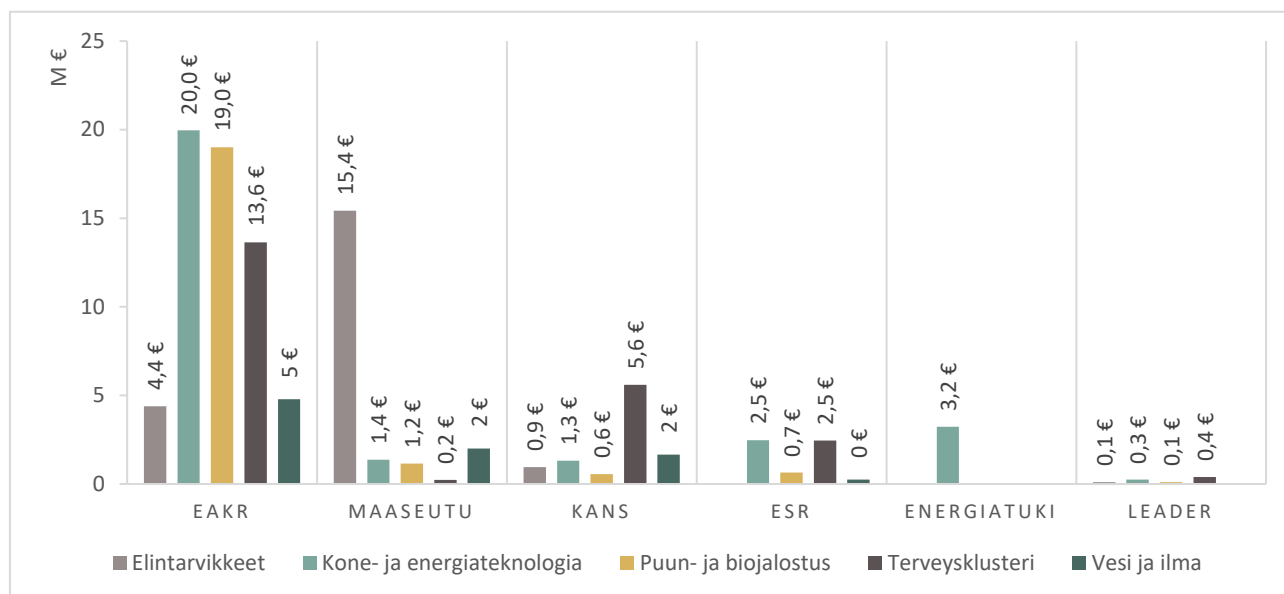
kohdistetaan sekä kansallista että EU:n tutkimus-, innovaatio- ja kehittämisavustusta yritystoiminnan uusiutumiseen ja kilpailukykyyn. Erikoistumista linjataan tuoteinnovaatioita, tuotantomenetelmiä, lisäarvon tuottamista sekä kasvua ja uutta yrittäjyyttä edistävin osatavoittein. Kehittämislinjausten määrittelyssä on osallistettu eri toimijoita ja oltu yhteistyössä alueen kymmenien yritysten sekä useiden tutkimus-, koulutus-, kehittämis- ja rahoitusorganisaatioiden avaintoimijoiden kanssa. (Pohjois-Savon liitto 2017a, 5–6.)

Älykkään erikoistumisen valintoja tarkastellaan tässä tutkielmassa päivitettyyn jaotteluun perustuen, vaikka kohdeyritykset olivat saaneet rahoitusta maakuntaohjelman kaudella 2014–2017. Kyseinen tekninen valinta mahdollisti nousevan matkailualan ottamisen mukaan tarkasteluun. Seuraavassa luvussa alaluvussa 4.2.1. tarkastellaan, miten Pohjois-Savoon myönnetty yrityksen kehittämisavustus toteuttaa älykkään erikoistumisen valintoja. Katsaus osoittaa rahoituksen jakaumaa älykkään erikoistumisen aloilla vuosien 2014–2017 rahoituskehityksessä. Rahoituksen kohdentumisen tarkastelua seuraa vahvuusalojen kehityksen kuvaaminen alaluvussa 4.2.2.

4.2.1 Älykkään erikoistumisen aluerahoitus Pohjois-Savossa

Kehittämisavustuksen seurantaan perustuen maakunnassa on myönnetty noin 279 milj. € vuosina 2014–2017, johon tutkielman ajallinen viitekehys rajautuu. Pohjois-Savon maakuntaohjelman 2014–2017 toimeenpanossa keskeiset rahoituslähteet muodostavat: Euroopan rakennerahasto-ohjelma, maaseutuohjelma, Business Finland, Pohjois-Savon liiton kansalliset tuet, Energiatuki sekä ELY:n liikennerahoitus. EU:n rakennerahasto-ohjelman EAKR-rahoituksen osuus on 60 % (61,8 milj. €) ja ESR-rahoituksen osuus on 6 % (5,8 milj. €) älykkään erikoistumisen aloihin kohdistuvasta rahoituksesta. Noin 21 % (21 milj. €) on rahoitettu maaseutuohjelman rahoituskehityksestä (kuva 6).

Maakunnassa myönnetystä rahoituksesta osa jää seurannan ulkopuolelle, mikäli rahoitusta ei voida kohdistaa maakuntaohjelmassa määriteltyihin kehittämisen kärkiin eli älykkään erikoistumisen aloihin. Kyseessä on useimmiten useita erikoistumisaloja läpileikkaava yrityshanke, jolloin hanketta ei voida yksilöidä tiettyyn tilastoyksikköön. Toisaalta yrityshaastattelujen yleisenä havaintona on, että EAKR-rahoitusta saaneet yritykset ovat hyödyntäneet tai hyödyntävät hyvin todennäköisesti myös muita rahoituslähteitä, erityisesti Business Finlandin kansallista yritysrahoitusta. Näin ollen yritysten arvioon kehittämisavustuksen vaikuttavuudesta vaikuttaa jonkin verran eri rahoituslähteistä rahoitettujen kehittämistoimenpiteiden yhteisvaikutukset yrityksen kehitykseen.

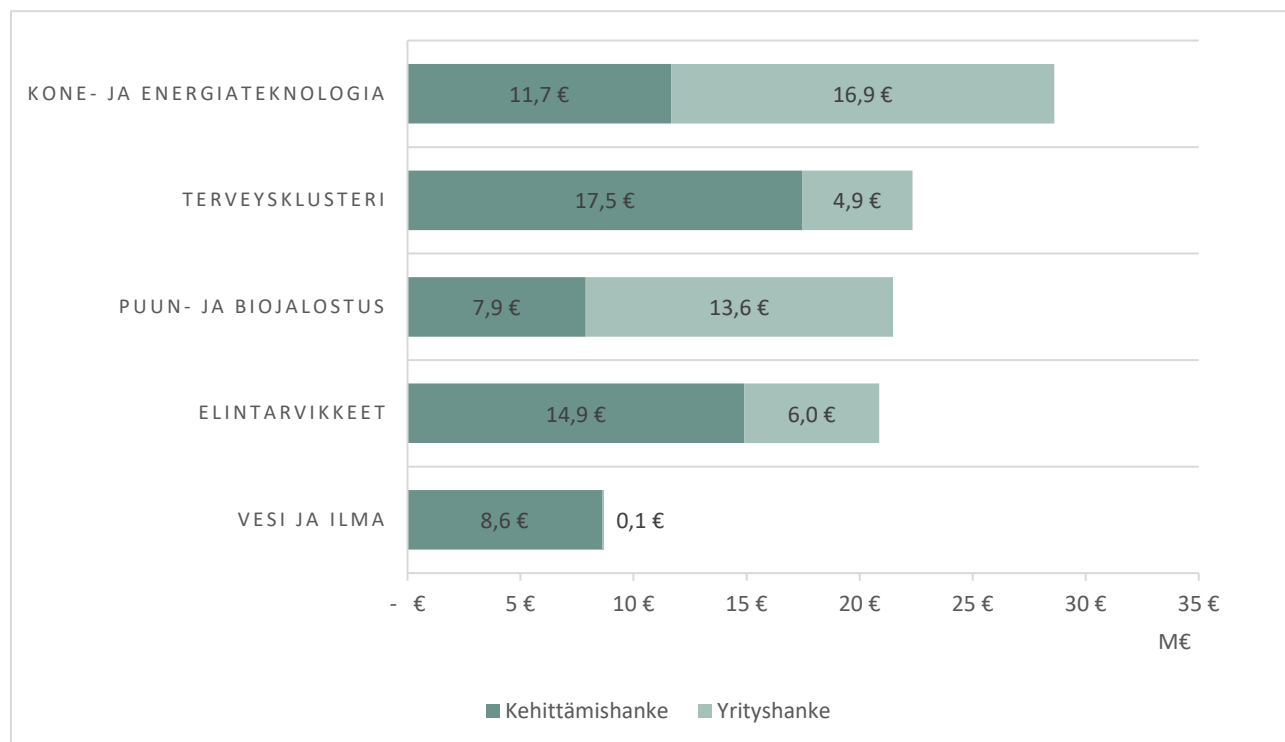

Kuva 6. Kehittämisen kärkien rahoitus (102 M€) rahoituslähteittäin v. 2014–2017 (Pohjois-Savon liitto 2019a, 17).

Maakuntaan myönnetystä kehittämisavustuksesta huomattava osa kohdistuu Pohjois-Savon aluetalouden ja viennin kasvukehityksen kannalta merkittävimmille älykkään erikoistumisen aloille. Vuosien 2014–2017 aluerahoituksesta noin 60 % (102 M€) on kohdistunut älykkään erikoistumisen aloihin, kun muille aloille kohdistuu 67 M€ (kuva 7). Älykkään erikoistumisen aloja eli kehittämisen kärkiä toteuttavia hankkeita on rahoitettu todellisuudessa jonkin verran 102 miljoonaa euroa enemmän johtuen siitä, että useisiin aloihin vaikuttavat hankkeet jäävät kyseisen luokittelun ulkopuolelle. Toteuma on hyvin suhteessa älykkään erikoistumisen strategiaan ja maakuntaohjelman toimintalinjojen tavoitteisiin. Kehittämisen kärkiin suunnatusta rahoituksesta noin 89 % (90,5 milj. €) toteuttaa toimintalinjaa 1, minkä tavoitteena on edistää aluetalouden uudistumista.

Pohjois-Savoon myönnetyn aluerahoituksen jakautumisen tarkastelussa on mukana yritys- ja kehittämishankkeet, mikä osoittaa samalla hanketyyppien ja toiminnan luonteen välistä jakaumaa maakunnassa. Rahoituksesta suurin osa kohdistuu kone- ja energiateknologian (28 %), terveystklusteri (22 %), puun- ja biojalostuksen (21 %) ja elintarviketuotannon (20 %) menestymistekijöiden tukemiseen. Havaitaan, että terveystklusteri on noussut perinteisten vahvojen alojen rinnalle, kun taas toisen nousevan alan, veden ja ilman, rahoitus nojaa kehittämishankkeiden varaan. Rahoituksen kohdentaminen heijastaa hyvin maakunnan tilannetta: korkeatasoista osaamista löytyy, mutta kärkiyrityksiä ei vielä ole kehittynyt (Sillanpää ym. 2016, 40). On huomioitava, että kyseisessä tarkastelussa matkailu puuttuu maakuntaohjelman kauden 2014–2017 kehittämisen kärjistä, vaikka muutoin matkailu on tutkielmassa osana älykkään erikoistumisen tarkastelua.

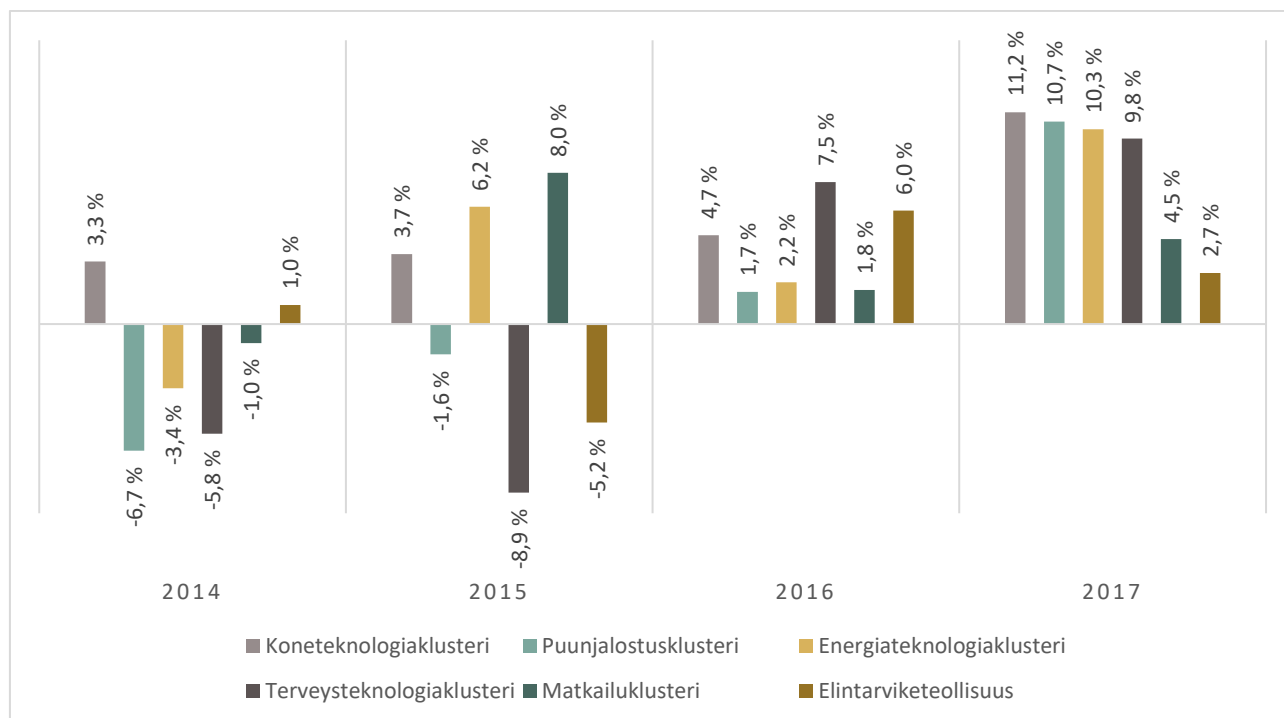
Rahoituksen järkevällä julkisen varojenkäytöllä, kurinalaisella kasvupolitiikalla, voidaan edistää yritysten kilpailukykyä ja uudistumista sekä innovaatioiden syntymistä ja työvoiman saatavuutta (Euroopan komissio 2012, 8). Pohjois-Savossa julkisen rahoituksen systemaattisella kohdentamisella älykkään erikoistumisen kärkialoihin tavoitellaan laajempaa aluevaikuttavuutta. Kyseessä ei siten ole vain kyseisen yrityksen tukeminen, vaan innovoinnin ja kilpailukyvyn edistäminen eri toiminnoissa. Alueellisena tavoitteena on edistää asukkaiden hyvinvointia, yritysten menestymistä sekä maakunnan veto- ja pitovoimaa.

Kuva 7. Aluerahoituksen kohdentuminen kehittämisen kärjittäin (102 M€) kehittämis- ja yrityshankeissa vuosina 2014–2017 (Pohjois-Savon liitto 2019, 17).

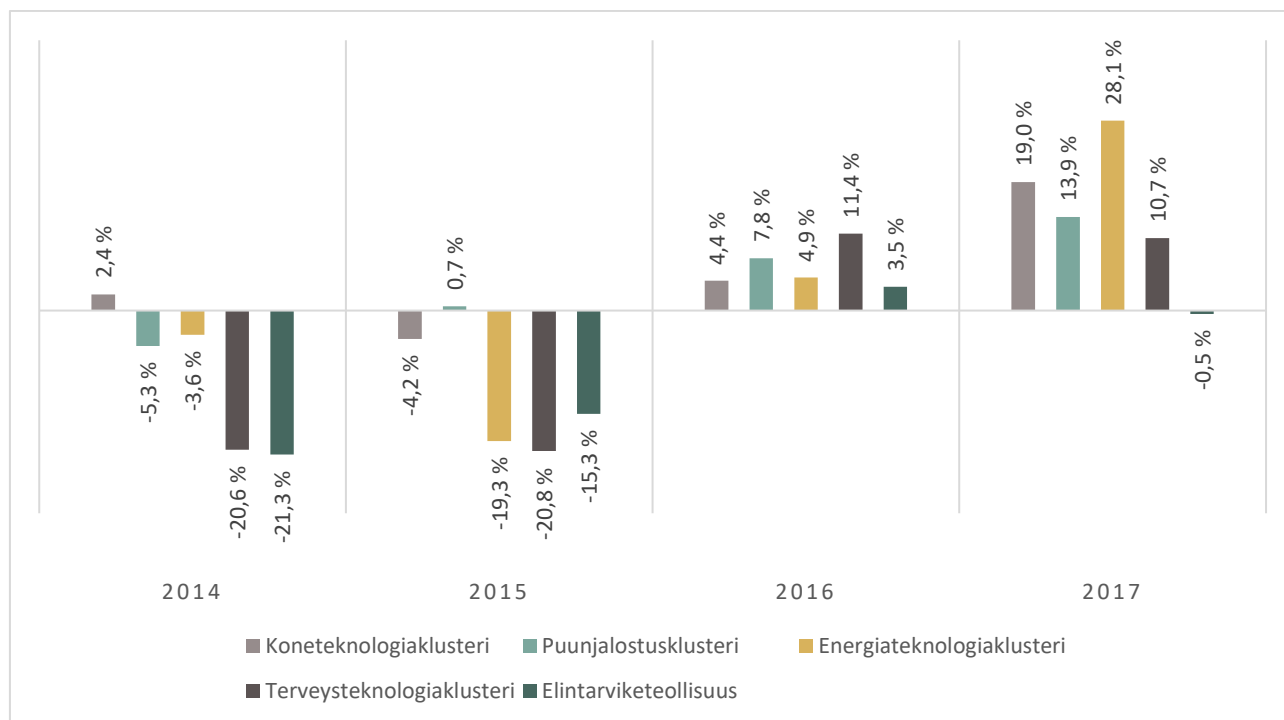
4.2.2 Kärkialojen liikevaihto ja vienti kasvussa

Pohjois-Savon kärkialojen yritysten liikevaihdon (kuva 8) ja viennin (kuva 9) vuosimuutokset vuosina 2014–2017 osoittavat osaltaan aluetalouden positiivista virettä. Tarkasteltaessa vuotta 2017 kone-, energia- ja terveysteknologia-alan sekä puunjalostusalan yritysten liikevaihdon kasvu on ollut maakunnallisesti parhainta. Maltillisesti vahvistuva matkailuala kasvaa hitaasti (v. 2017 + 4,5 %), mikä jää valtakunnallisesta keskiarvosta (+ 6,7 %). Elintarviketeollisuuden maltillinen kasvukehitys vuosina 2014–2017 ei sisällä maakunnallisesti vahvan alkutuotannon tietoja, mikä vaikuttaa kuitenkin osaltaan elintarviketeollisuuden menestymisen edellytyksiin.

Kuva 8. Pohjois-Savon kärkialojen liikevaihdon vuosimuutosprosentti vuosina 2014–2017 (Pohjois-Savon liitto 2019a, 10).

Pohjois-Savon kärkialojen viennin osalta kasvukehitys on ollut vahvaa parina viime vuonna erityisesti kone- ja energiateknologiassa (kuva 9). Koko maan kehityslukuihin verrattuna huomattavaa viennin kasvua on myös puunjalostuksen ja terveysteknologian toimialoilla; yritykset ovat merkittävin investoinnein kääntäneet viennin alakierteen kasvuun parantuneen kilpailukykyisyyden myötä. Elintarviketeollisuuden vienti ei ole kääntynyt yhtä vakaaseen kasvuun kuin muilla kärkialoilla.

Kuva 9. Pohjois-Savon kärkialojen viennin vuosimuutosprosentti vuosina 2014–2017 (Pohjois-Savon liitto 2019a, 10).

Positiivinen kasvuvire niin liikevaihdon kuin viennin osalta viestittää onnistumisista rahoituksen kohdentamisessa. Samalla maakunnan aluetaloutta on kyetty uudistamaan panostamalla kehittämisen kärkialoihin. Panostaminen kärkialojen uudistumiseen, kilpailukykyyn ja osaavan työvoimaan vahvistavat myös maakunnan aluetalouden tulevaa kasvupotentiaalia. On lisäksi huomiotava, ettei kehittämispäätökset realisoidu kaikilla aloilla samalla syklillä. Esimerkiksi hyvinvointi- ja terveysteknologian liikevaihdon ja viennin kääntäminen kasvuun oli jokseenkin muita aloja hitaampaa, mikä osaltaan heijastaa alalle tyypillisiä hitaita kehitysprosesseja. Kokonaisuudessaan maakuntaohjelmaa 2014–2017 toteuttavien toimenpiteiden vaikuttavuuden voidaan katsoa edistäneen kärkialojen yritysten menestymismahdollisuuksia valtakunnallisilla ja kansainvälisillä markkinoilla.

5 AINEISTOT JA MENETELMÄT

5.1 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi

Pro gradu -tutkielman tavoitteena on selvittää älykkään erikoistumisen laadullisia ulottuvuuksia pk-yritysten kokemusten kautta. Laadullinen tarkastelu kohdistuu ensinnäkin pk-yritysten kokemuksiin julkisen rahoituksen merkityksestä yrityksen kehittämiseksi. Toisekseen selvitetään yritysten yhteistyön sisältöjä ja merkityksiä korkeakouluihin ja rahoittajaan. Tutkimusaineiston muodostaa 11 pohjoissavolaisen pk-yrityksen teemahaastattelut. Tutkimusaiheen ja aineiston keruutavan valinnassa on huomioitu lisätä ymmärrystä älykkään erikoistumisen kautta ohjatun julkisen rahoituksen lisäarvosta ja yritysten yhteistyöverkostoista sekä peilata laadullisia tuloksia aikaisempaan tutkimustietoon (Vilka, Saarela & Eskola 2018, 192). Toteuttamani arviointityön toimeksiantajan Pohjois-Savon liiton intressinä oli erityisesti selvittää maakuntaohjelman toteutumista ja vaikuttavuutta älykkään erikoistumisen ja yrityksen kehittämisavustuksen vaikuttavuuden näkökulmasta. Tutkimuksen teoreettisena lähtökohtana on paikkaperustaisuus ja älykäs erikoistuminen aluekehittämisen välineenä, mikä muodostaa kehyksen julkisen rahoituksen tarkastelulle.

Yrityshaastatteluihin on valikoitu harkinnanvaraisesti myönnettyä rahoitusta onnistuneesti hyödyntäneitä yrityksiä (Tuomi, J., & Sarajarvi, A. 2018, luku 3.4.1), sillä tutkimuksen tavoitteena on osoittaa kehittämisavustuksen tuomaa lisäarvoa yritysten kasvuun. Mikäli tutkimukseen olisi valittu onnistuneiden yrityshankkeiden ohella epäonnistuneita, olisi tutkimus antanut realistisemman katsauksen rahoituksen vaikuttavuudesta. Kuitenkin valittua näkökulman rajausta puoltaa se, että tavoitteena on ollut löytää yhdistäviä tekijöitä menestyksekkään yritysrahoituksen hyödyntämisen taustalta. Aineistosta johdettavien rahoitetun hanketoiminnan hyvien käytäntöjen ymmärtämisen kautta tuloksia voidaan hyödyntää kehittämisavustuksen tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden kehittämisessä. Siten julkisen rahoituksen kohdentamista voidaan tehostaa, mikä liittyy keskeisesti älykkään erikoistumisen tavoitteisiin julkisten varojen järkevästä käytöstä (Euroopan komissio 2012, 8). Näin ollen tämän tutkielman tulokset syventävät laadullista ymmärrystä yrityksen kehittämisavustuksen onnistuneesta hyödyntämisestä osana yritysten ja maakunnan kehittämistä.

Haastateltavat yritykset edustavat Pohjois-Savon kehittämisen kärkialoja ja samalla maakunnan älykkään erikoistumisen valintoja. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen yritysasiiantuntijan avustuksella valikoidut yritykset toimivat eri toimialoilla, ovat eri-ikäisiä ja sijaitsevat eri osissa Pohjois-Savoa. Kuitenkin tutkimuksen alkuperäisestä tarkoituksesta poiketen maakunnallinen kattavuuden heikkoutena on Varkauden ja Iisalmen yritysten jääminen otoksen ulkopuolelle.

Haastattelupyyntö ja saatekirje toimitettiin yhteensä 16 pohjoissavolaiselle yritykselle, tarkemmin yritysten toimitusjohtajille, joista 11 suostui haastateltavaksi. Haastattelut toteutettiin loka–mar- raskuussa 2018 yleensä kyseisen yrityksen tiloissa haastateltavien toivomusta kuunnellen. Kah- dessa haastattelussa oli läsnä toimitusjohtajan ohella myös toinen yrityksen edustaja. Yksi haas- tattelu toteutettiin yliopiston kokoustilassa ja toinen Pohjois-Savon liiton kokoustilassa. Lisäksi kaksi haastatteluista toteutettiin puhelimitse, joita ei äänitetty. Kasvokkaiset haastattelut äänitet- tiin haastateltavien suostumuksella. Kaikkiaan haastattelut kestivät 17 minuutista ja 1 tuntiin 20 minuuttiin.

Yritykset ovat saaneet yritysten investointi- tai kehittämisavustusta vuosina 2014–2017 erilaisiin tarkoituksiin ja tarpeisiin. Yrityksen kehittämisavustusta hyödynnettiin investointeihin neljässä yrityksessä ja kehittämistoimenpiteisiin kolmessa yrityksessä. Neljä yritystä hyödynsivät sekä in- vestointi- että kehittämistoimenpiteisiin myönnettyä avustusta (taulukko 1). Maaseuturahastosta rahoitettujen maaseudun yritysrahoituksen investointituki on sisällytetty investointihankkeisiin.

Taulukko 1. Haastateltujen yritysten taustatiedot (*v. 2017).

Yritys	Toimi- paikka	Kärkiala	Toimiala	Kehi- tys- hanke	Inves- tointi- hanke	K & I	Perus- tamis- vuosi	Henkilös- tömäärä*	Liike- vaihto*
Toripiha Oy	Vesanto ja Suo- nenjoki	Elintarvik- keet	Juures-, vihannes-, marja- ja hedelmä- tukkukauppa		X		1987	15	1,9 milj.
Kasvis Galleria Oy	Kuopio	Elintarvik- keet	Einesten ja valmis- ruokien valmistus			X	1995	19	5,9 milj.
NewIcon Oy	Kuopio	Hyvinvoin- titekno- logia	Kone- ja prosessi- suunnittelu			X	2007	56	4,4 milj.
Medikro Oy	Kuopio	Hyvinvoin- titekno- logia	Säteilylaitteiden sekä elektronisten lääkintä- ja tera- pialaitteiden valmis- tus	X			1979	30	3,0 milj.
Ratesteel Oy	Vieremä	Kone- ja energiatek- nologia	Muiden metallituot- teiden valmistus			X	1998	50	12,9 milj.
Lankara- kenne Oy	Kuopio	Kone- ja energiatek- nologia	Metallirakenteiden ja niiden osien val- mistus		X		1986	8	1,3 milj.
Vesileppis Sport & Spa	Leppä- virta	Matkailu	Matkailu	X			2014	26	3,2 milj.
SA-MI Pro Oy	Leppä- virta	Matkailu	Huvi- ja teemapuis- tojen toiminta		X		2015	5	0,1 milj.
Kuopion Woodi Oy	Kuopio	Puunjalos- tus	Konttori- ja myy- mäläkalusteiden valmistus			X	1994	44	6,1 milj.
Sepa Oy	Keitele	Puunjalos- tus	Muu rakennuspuu- sepäntuotteiden val- mistus		X		1982	97	15,9 milj.
BioSO4 Oy	Siilinjärvi	Vesi	Biotekninen tutki- mus ja kehittäminen	X			2016	1	ei saata- villa

5.1.1 Teemahaastattelut yrityksissä

Laadullisen tutkimuksen aineistonkeruun menetelmänä oli teemahaastattelu. Teemahaastattelun luonteen mukaisesti kyseessä oli keskustelunomainen haastattelutilanne, jossa haastattelutilanteen rakenne ja sisältö mukautuu tilannekohtaisesti (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Haastattelujen ennalta määritellyt teema-alueet on johdettu yritystukiin liittyvistä raporteista (mm. Rottiovius 2017; Rauhanen ym. 2015) ja Suomen rakennerahasto-ohjelmasta Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 (TEM 2014). Haastattelujen teemoiksi muodostuivat: (1) yrityksen nykytila ja hankkeen tarve, (2) hankkeen ja siihen myönnetyn yrityksen kehittämisavustuksen vaikuttavuus, (3) yrityksen kehittämisavustuksen toimivuus ja (4) TKI-ympäristöt yritysten kehittymisen tukena. Lisäksi teemahaastattelujen yläteemoja 2 ja 4 tarkennettiin rakennerahasto-ohjelman 2014–2020 painopisteitä ja tavoitteita soveltaen (kuva 10), josta tarkemmin aineiston analysoinnin erittelyssä alaluvussa 5.1.2.

Yrityshaastatteluja varten valmistelin siten yhteisen teemarungon (Eskola ym. 2018; 42.), jota täydensin yrityskohtaisilla tarkentavilla kysymyksillä (liite 2). Lisäksi tutkimuksen teemahaastattelujen erityispiirteenä oli jokaisessa haastattelussa läpikäyty kaksi monivalintakysymystä. Niin ennakkovalmistelussa kuin haastattelutilanteessa varmistin, että olennaiset teemat tulevat läpikäytyksi kaikissa haastatteluissa. Ennakkovalmistautumiseen kuului yrityksen verkkosivuihin ja rahoitettuun hankkeeseen sekä uutisointiin tutustuminen. (Eskola ym. 2018; 29–30, 41.)

Haastattelut rakentuivat keskustelunomaisiksi ja joustaviksi vuorovaikutustilanteiksi, joissa olin haastattelijana maltillisen aktiivinen (Eskola ym. 2018; 28). Haastattelijana ohjasin keskustelua teemojen antamissa puitteissa, sillä käsiteltävien teemojen laajuus ja kysymysten esittämisjärjestys määrittivät kunkin haastattelun vuorovaikutustilanteiden ehdoilla (Eskola ym. 2018; 30; Tuomi, J., & Sarajärvi, A. 2018, luku 3.1). Haastattelun aluksi toin esille yritysnäkökulman tärkeyden tutkimuksessa sekä tutkimuksen tarkoituksen ja tavoitteen, jotka oli esitetty myös saatekirjeessä (liite 1.). Saatekirje sisälsi haastatteluteemat ja kysymyksiä, sillä laadulliselle tutkimukselle ominaisesti tutkimuksen tavoitteena oli saada tiedonantajilta mahdollisimman paljon tietoa tutkittavasta aiheesta (Tuomi, J., & Sarajärvi, A. 2018, luku 3.1). Tutkimuksen eettisen toteutumisen näkökulmasta tässä yhteydessä on nostettava esille puute saatekirjeessä ja miten se on korjattu: saatekirjeessä ei ollut mainintaa haastatteluaineiston hyödyntämisestä tässä pro gradu -tutkielmassani, vaan maininta koski Pohjois-Savon liiton arviointityötä. Virhe korjattiin kertomalla asiasta haastattelutilanteen yhteydessä.

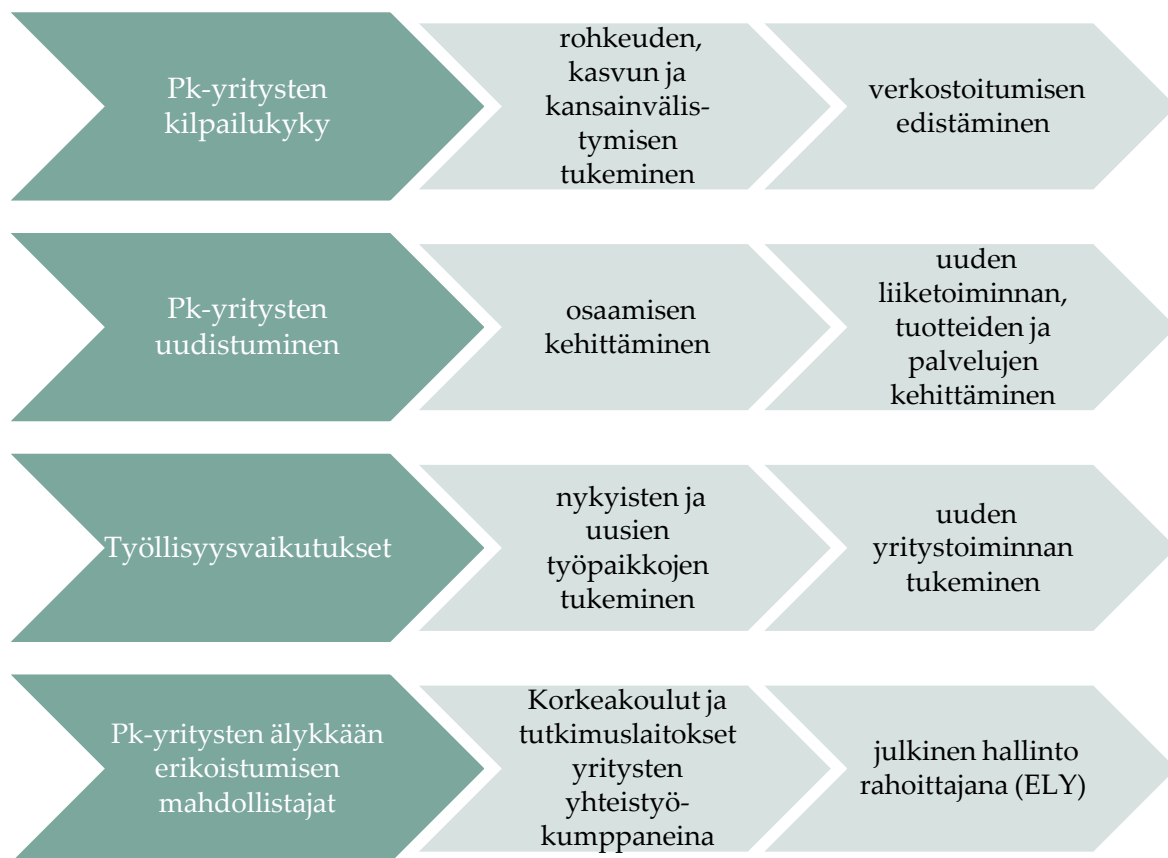
Haastattelutilanteissa luontevat reagoitini haastateltavan puheeseen loivat keskustelemaa ilma-
piiriä, mikä oman arvioni mukaan kannusti haastateltavia kertomaan ajatuksiaan käsiteltävistä ai-
heista. Haastattelujen aikana minulle oli useimmiten luontevaa reagoida nyökkäyksin haastatelta-
van kerrontaan. (Eskola ym. 2018; 28–29.) Haastattelutilanteen edetessä omalla painollaan ohja-
sin tarpeen tullen keskustelua tarkentavin kysymyksin, mikä toi joustavuutta haastattelutilantee-
seen (Eskola ym. 2018; 43–45; Tuomi, J., & Sarajärvi, A. 2018, luku 3.1).

Eri haastatteluissa osallisuuteni haastattelijana vaihteli; useimmissa haastatteluissa haastateltavat
muodostivat vastauksistaan luontevaa kerrontaa, jolloin joihinkin kysymyksiin tuli vastauksia il-
man haastattelijan esittämää erillistä kysymystä. (Eskola ym. 2018; 28–29.) Toisaalta erityisesti
kahdessa puhelinhaastattelussa keskustelun muodostuminen jäi vajaaksi, jolloin ennalta valmis-
tellut kysymykset olivat merkittävä apu haastattelutilanteen läpiviemiseksi (Eskola ym. 2018; 42).

5.1.2 Sisällönanalyysi ja vaikuttavuusarvioinnin haasteet

Teemahaastatteluaineisto analysoitiin sisällönanalyysillä, mikä sopii ilmiötä kuvaavan aineiston
keskeisen sisällön kuvaamiseen tiivistetyssä ja yleisessä muodossa (Tuomi, J., & Sarajärvi, A.
2018, luku 4.4). Sisällönanalyysin tulkintakehyksen muodosti Suomen rakennerahasto-ohjelman
2014–2020 painopisteet ja tavoitteet sekä paikkaperustaisen aluekehittämisen neljä kulmakiveä
(kts. luku 2.2) eli kyseessä oli teorialähtöinen sisällönanalyysi (kuva 10). Analyysin tavoitteena
oli siten löytää vastauksia tutkimusongelmaan ennakkoon asetettujen teemojen näkökulmasta
sekä syventää ymmärrystä aiheesta. (Eskola 2018, 212–214; Tuomi, J., & Sarajärvi, A. 2018, luku
4.2.) Seuraavaksi avataan haastatteluaineiston sisällönanalyysiä vaiheittain.

Haastatteluaineiston sisällönanalyysi rakentui rajauksesta, litteroinnista ja teemoitteluun (Tuomi
& Sarajärvi 2018, luku 4.1). Ensimmäinen työvaihe oli rajata aineiston tarkastelu tutkimusongel-
man kannalta keskeisiin aiheisiin, mikä ohjasi puhemuotoisen aineiston litterointia. Näin ollen
puheesta litteroitiin tutkimusaiheen kannalta olennaiset seikat, mutta liiallista materiaalin karsi-
mista pyrin välttämään. Otin huomioon, että litteroitu aineisto palvelisi sekä toimeksiantona to-
teuttavan arviointityön että pro gradu -tutkielman toteuttamista. Nauhoitettu keskustelu litteroitiin
lausetarkasti ilman erikoismerkkejä, sillä kielenkäyttö ei ollut tutkimusongelman keskiössä. Pyrin
litteroimaan aineiston mahdollisimman pian jokaisen haastattelun jälkeen. Kahden puhelinhaas-
tattelun keskustelua en litteroinut, sillä haastattelutilannetta ei nauhoitettu, joten kirjoitin haasta-
teltavan vastaukset suoraan ylös. Seuraavaksi puhtaaksi kirjoitetut alkuperäisilmaisut pelkistettiin
ja sijoitettiin ennakkoon asetettujen teemojen ohjaamina ala- ja yläluokkiin (kuva 10). (Tuomi, J.,
& Sarajärvi, A. 2018, Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Kuva 10. Haastattelujen teemat ja aineiston analyysi on johdettu rakennerahasto-ohjelman 2014–2020 painopisteistä ja tavoitteista sekä paikkaperustaisen aluekehittämisen neljästä kulmakivestä (TEM 2014; Luoto & Virkkala 2017).

Yrityslähtöisen aineistonkeruun ja sisällönanalyysin näkökulmien kautta selvitettiin, millaisia laadullisia ulottuvuuksia älykäs erikoistuminen tuottaa pk-yritysten näkökulmasta. Keskeinen tavoite oli selvittää, miten älykkään erikoistumisen kautta ohjatulla yrityksen kehittämisavustuksella on tuettu maakunnan aluetalouden moottoreiksi tunnistettujen kehittämisen kärkialojen yritystoimintaa. Rahoituksen tarpeeseen ja vaikuttavuuteen liittyen haastateltavilta yrityksiltä selvitettiin, millainen merkitys maakuntaan myönnettyillä yritysten kehittämisavustuksilla on ollut yritystoiminnan mahdollistajana ja edistäjänä. Älykkääseen erikoistumiseen kytkeytyvän yrittäjähenkisen etsimisen näkökulmasta selvitettiin lisäksi korkeakoulujen ja yritysten yhteistyön toimivuutta ja merkityksiä. Tutkielman haastatteluaineistoa vertaillaan tuloksissa ja johtopäätöksissä aikaisempiin tutkimuksiin Pohjois-Savossa, jotka ovat Pekkalan ja Lamminmäen (2014) selvitysraportti *Pohjois-Savon EAKR-toiminnan 2007–2013 arviointi: yritysten kehittämisavustukset ja infrahankkeet* sekä Erkki Paikkusen (2008) selvitys *Euroyritykset kasvuhakuisia ja yhteistyökyisiä*. Lisäksi yrityksen kehittämisavustuksen vaikuttavuutta vertaillaan valtakunnalliseen rakennerahasto-ohjelman arviointiin (Auri ym. 2019) sekä älykkään erikoistumisen sisältöihin ja tavoitteisiin.

Analyysin haasteet

Yrityksen kehittämisavustuksen vaikuttavuuden arviointiin liittyy ongelmallisia seikkoja, jotka avataan tutkimustulosten läpinäkyvyyden vuoksi. Keskeinen haaste on, ettei tuettujen yritysten kehitystä voida verrata tilanteeseen, jossa kehittämisavustusta ei olisi hyödynnetty. (Rauhanen ym. 2015, 6, 34.) Tutkimukseen valikoituneet yritykset edustavat onnistuneesti avustusta hyödyntäneitä yrityksiä. On kuitenkin huomioitava, ettei kaikissa rahoitetuissa yrityshankkeissa saavuteta toivottuja tuloksia ja vaikuttavuutta. Täten tutkimuksessa selvitetään, löytyykö menestyksellä avustusta hyödyntäneiden yritysten väliltä joitain yhdistäviä tekijöitä, jotta rahoitusinstrumentin vaikuttavuutta ja toimivuutta voitaisiin kehittää.

Mikäli yrityksessä on toteutettu samanaikaisesti muita kuin EAKR- tai maaseuturahastosta rahoitettuja hankkeita, voi olla haasteellisempaa yksilöidä kehittämishankkeiden vaikuttavuutta. Lisäksi yritysten sisäisten muutosten ohella talouden suhdanteiden ja markkinatilanteiden muutokset vaikuttavat yritysten liiketoiminnan kehitykseen (Rauhanen ym. 2015, 6). Hankkeiden vaikutukset näkyvät myös osittain vasta viiveellä hankkeen päätyttyä (Auri ym. 2019, 7, 57), joten yrityksen kehittämisavustuksen lopullista vaikutusta yritysten kasvuun ja kilpailukykyyn ei voida kaikilta osin tutkimuksessa arvioida. Kokonaisuudessaan yrityksen kehittämisavustuksen vaikuttavuus on monen osatekijän summa ja siten edellä mainittujen tekijöiden vaikutukset heijastuvat väistämättä yritysten esittämään arviointiin.

6 YRITYKSEN KEHITTÄMISAVUSTUS KASVUN EDELLYTYKSENÄ⁶

Yrityshaastatteluun valikoituneita pohjoissavolaisia yrityksiä yhdistää kehittämis- ja investointihankkeiden ja niihin myönnetyn rahoituksen huomattava rooli yrityksen kehittämisessä. Yritykset ovat onnistuneet parantamaan kasvuvalmiuksiaan, vauhdittamaan kasvuaan ja rekrytoimaan uusia työntekijöitä. Rahoituksen myötä kasvuhakuiset yritykset ovat saaneet ennen kaikkea rohkeutta toteuttaa investointi- ja/tai kehittämishankkeensa laajemmin, nopeammin ja laadukkaammin, mikä näkyy yritysten vahvistuneena kasvuna ja kansainvälistymisenä. Seuraava haastateltavan kommentti sisältää useiden pk-yritysten esille tuomia asiasisältöjä rahoituksen vaikuttavuudesta:

Hankkeen myötä tuli rohkeutta ylösajoon ja kaupallisen toiminnan aloittamiseen eli kyseessä on yritykselle arvokas hanke. Näiden myötä vaikuttavuus on täysin eri luokkaa, kun pyritään globaaleille markkinoille, mikä luo tiettyjä haasteita ja mahdollisuuksia. Esimerkiksi laajentamiseen tarvittavan lisärahoituksen osalta pääomasijoittajien mielenkiinto voi olla paljon korkeampi, kun yritykseen saadaan vakuuttavuutta ja laajuutta kullannarvoisten kehittämishankkeiden avulla. On tärkeää, ettei olla vain yhden asian yritys, vaan yrityksellä on mahdollisuus tarjota asiakkaille laajalta spektriltä asioita myös ydintuotteen ulkopuolelta, mikä tukee lopulta ydinliiketoimintaa. (H7)

Yritykset ovat kohdistaneet kehittämistoimenpiteitä tuotevalikoimaan ja palveluntarjontaan sekä tuotantoprosesseihin ja organisaatioon. Yritysten investointihankkeissa on hankittu uuden teknologian koneita ja laitteita. Kehittämishankkeissa on panostettu erityisesti tuotantomenetelmien ja organisaation kehittämiseen sekä kansainvälistymiseen. Osa yrityksistä on toteuttanut hankkeessa sekä investointi- että kehittämistoimia, jolloin yritystoimintaa on voitu kehittää kokonaisvaltaisemmin esimerkiksi uuden teknologian käyttöönottoa tehostaen.

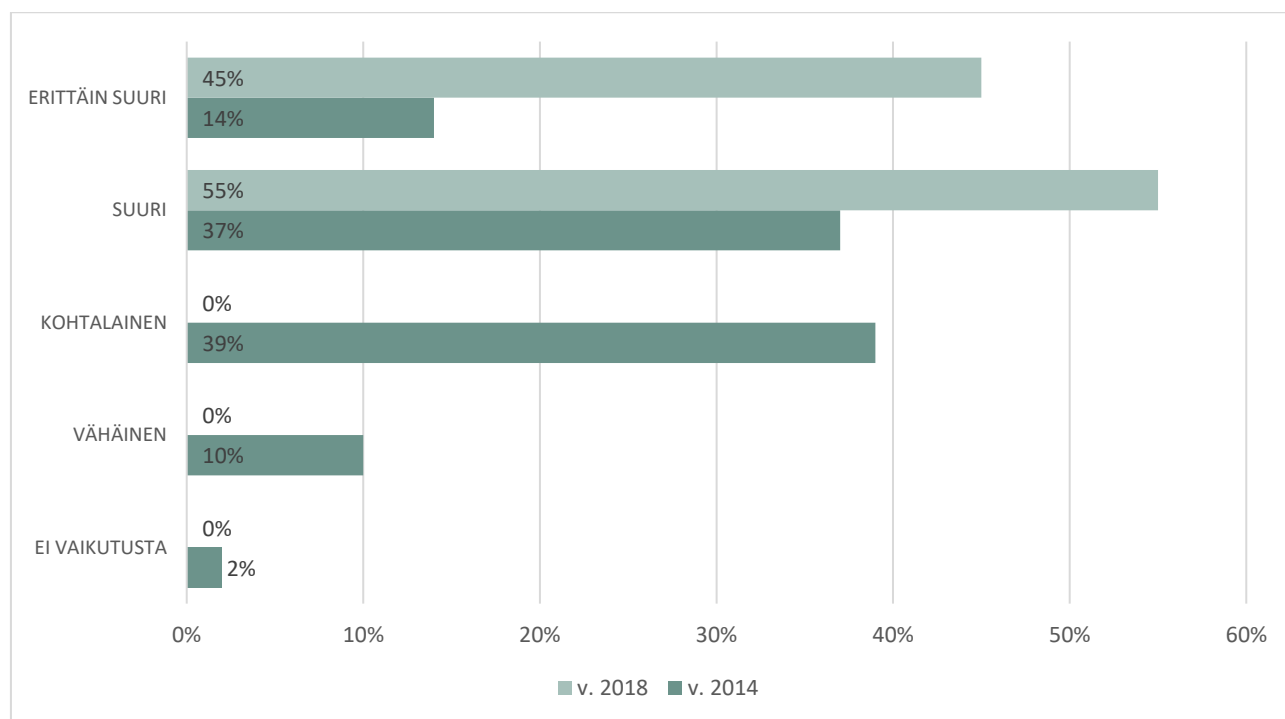
Seuraavaksi käsitellään tarkemmin tutkimuskysymyksittäin yrityshaastattelun tuloksia siitä, millaisia laadullisia ulottuvuuksia älykkään erikoistumisen kautta kohdennetulla yrityksen kehittämisavustuksella ja TKI-yhteistyöllä pk-yrityksissä on saatu aikaan. Alaluvussa 6.1 vastataan kysymykseen ”Millaista lisäarvoa Pohjois-Savon älykkään erikoistumisen kärkialoille kohdennettu yrityksen kehittämisavustus on tuonut pk-yrityksille?”. Toiseen kysymykseen ”Miten pk-yritykset kokevat yhteistyön toimivuuden ja merkityksen korkeakoulujen ja rahoittajan kanssa?” vastataan alaluvussa 6.2. Kolmantena alaluvussa 6.3 esitetään onnistuneen yrityshankkeen anatomia vastaten kysymykseen ”Mitkä tekijät yhdistävät onnistuneesti yrityksen kehittämisavustusta hyödyntäneitä pk-yrityksiä?”.

6.1 Kehittämisavustus rohkaisee kehittämään liiketoimintaa

Investointituet ovat mahdollistaneet koko homman - melko näpertelyä olisi ilman niitä. (H1)

⁶ Luvussa on yhtäläisyyksiä laatimaani Pohjois-Savon liiton arviointiraporttiin (Pohjois-Savon liitto 2019a).

Kehittämisen- ja investointihankkeilla on merkittävä rooli kasvavien yrityksen liiketoiminnan kehittämisessä. Yritykset arvioivat, että hankkeessa toteutetuilla toimilla on ollut suuri (55 %) tai erittäin suuri (45 %) merkitys yrityksen liiketoiminnan kehitykseen (kuva 11). Kehittämistoimenpiteiden ja niihin myönnetyn yrityksen kehittämisavustuksen lisäarvo liiketoiminnalle on todettu samansuuntaiseksi myös Pekkalan ja Lamminmäen (2014, 6) selvityksessä, jossa puolet yrityksistä arvioi hankkeen vaikuttaneen erittäin suuresti tai suuresti yrityksen liiketoiminnan kasvuun.

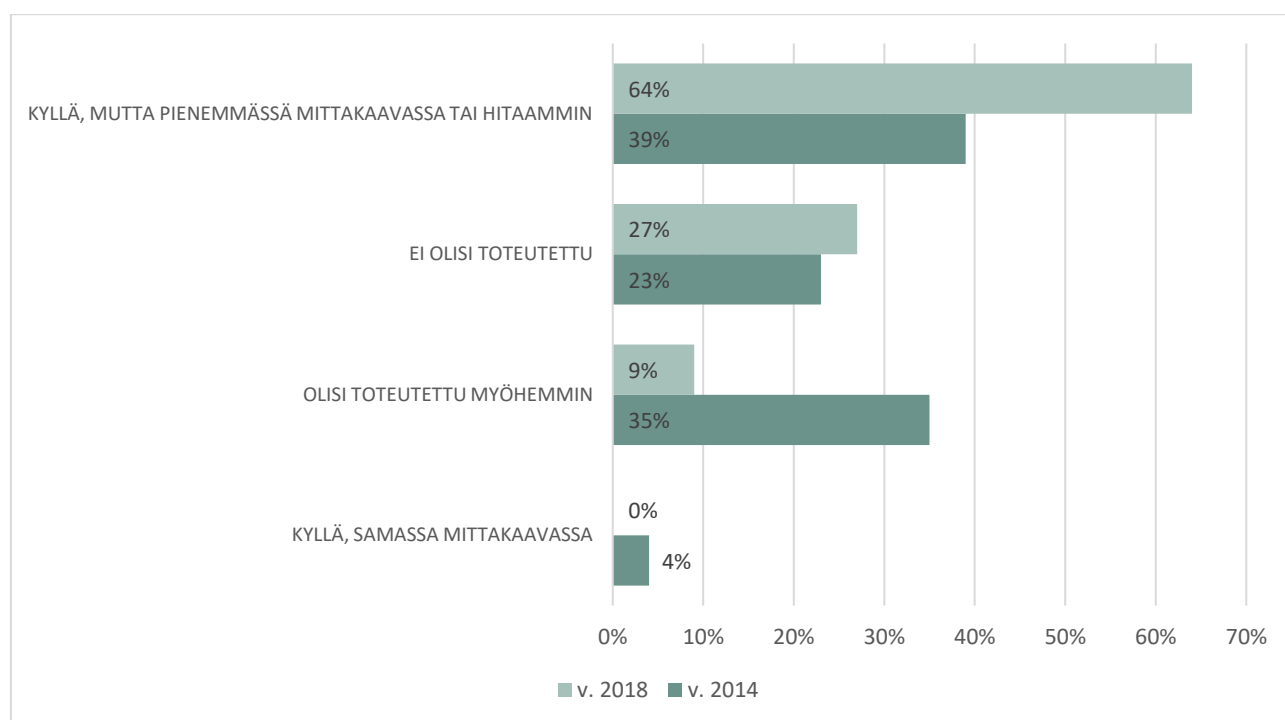
Kuva 11. Yritysten arvio kehittämistoimenpiteiden vaikutuksista liiketoiminnan kehitykseen. Tutkielman tuloksia vuodelta 2018 verrataan Pekkalan ja Lamminmäen (2014) selvityksen lukuihin.

Yrityshankkeet ovat olleet jatkoa aiemmalle kehitystyölle, joihin yritykset ovat hyödyntäneet ELY:n myöntämää kehittämisavustusta tai muuta rahoitusta. Yhteisvaikuttavuus tuotannon tehostumiseen, kilpailukykyyn ja liikevaihtoon on merkittävä, kun aiemman kehittämisen tulokset voidaan maksimoida jatkokehittämistoimilla. Ensinnäkin useat yritykset kokevat vientimarkkinoille pääsyn ja kilpailukykyisyyden kohentuneen, mikä edellyttää jatkuvaa kehittämistä. Toisaalta kahden yrityksen kohdalla rahoitus on vauhdittanut ja tehostanut yritystoiminnan aloittamista. Lisäksi kehittämistoimenpiteillä on voitu vähentää ulkoisten tekijöiden aiheuttamaa vaihtelua liiketoimintaan, mikä on ollut keskeinen voimavara esimerkiksi osaavan työvoiman puutteeseen (kts. alaluku 6.1.3).

Yritysten kehittämistoimiin myönnetyn rahoituksen vaikutus näkyy kehittämistoimenpiteen laajempina, nopeampana ja aikaistuneena toteuttamisena. Yrityksistä suurin osa (64 %) arvioi, että

hanke olisi toteutettu ilman kehittämisavustusta, mutta pienemmässä mittakaavassa (kuva 12). Yrityksistä valtaosa (91 %) arvioi kehittämisavustuksen mahdollistaneen kehittämistoimenpiteen laajemman, laadukkaamman tai nopeamman toteutuksen. Ilman rahoitusta yrityksillä ei olisi riittäviä resursseja ja riskinottoa toteuttaa kasvun edellytyksenä olevia kehittämistoimia. Jaettu riski lisää merkittävästi pk-yritysten uskallusta investointien ja kehittämistoimien toteuttamiseen. Yrityksen omiin voimavaroihin tukeutuen kehittämisavustustyö olisi pitänyt toteuttaa kipurajoilla. Samanaikaisesti pk-yritysten kehittämisavustuksen tulokset olisivat jääneet ilman rahoitusta huomattavasti suppeammiksi, mikä olisi näkynyt yrityksen hitaampana kasvuna.

[Yrityksellä] ei olisi ollut saumoa sellaiseen riskinottoa, joten [rahoitus] oli välttämättömyys. (H8)

Kuva 12. Yritysten arvio kehittämisavustuksen vaikutuksesta hankkeen toteuttamiseen. Tutkielman tuloksia vuodelta 2018 verrataan Pekkalan ja Lamminmäen (2014) selvityksen lukuihin.

Laajempi toteuttaminen on mahdollistanut yrityksen kasvun maksimoinnin usealla tasolla. Rahoituksen myötä yrityksillä on ollut enemmän resursseja hyödyntää asiantuntijoita, minkä lisäarvo näkyy huomattavissa panostuksissa esimerkiksi tuotantoprosessien laatutason nostoon. ELY:n myöntämä rahoitus on myös lisännyt yrityksen vakuuttavuutta rahoitusmarkkinoilla ja helpottanut keskustelua muiden rahoittajien kanssa, mikä on kaventanut toiminnan aloittamisen tai kehittämisen esteitä. Laadukas toteutus on tukenut yrityksen kilpailukykyä, kun asiakkaiden tarpeisiin on voitu vastata riittävän nopeasti, laadukkaasti ja toimitusvarmasti. Kansainvälistymisen ja vien-

nin edistämisen kannalta rahoitus on mahdollistanut vientimarkkinoiden kattavamman selvittämisen. Esimerkiksi yksi haastatelluista yrityksistä on rahoituksen myötä voinut alusta saakka kehittää liiketoimintaverkostostaan kansainvälisesti kilpailukykyisen, mikä tuo merkittävää lisäarvoa tulevalle kasvulle. Yritykset arvioivat, että tehokkaampi vientimarkkinointi ja lisääntynyt kaupallinen potentiaali tuovat jatkossa arvokasta lisäarvoa yritykselle.

6.1.1 Laadun ja tuotantotehokkuuden nosto yritysten valttikorttina

Laadukkaat tuotteet ja palvelut sekä tuotantotehokkuus koetaan merkittäviksi pohjoissavolaisten pk-yritysten kilpailueduiksi markkinoilla. Kehittämistoimien myötä yritysten tehokkuus, toimitusvarmuus ja laadukkuus ovat kohentuneet merkittävästi, mikä on lisännyt yritysten kilpailukykyä. Myönnetyn tuen myötä kasvavan yrityksen laaja-alaisiin kehittämistarpeisiin ja toimintaympäristön muutokseen on voitu vastata riittävällä tasolla.

– – on kyse isosta hankkeesta ja sen tuottamasta merkittävästä vuosikasvusta, joten on hienoa, että sitä tukea on siihen saatavilla. Tänäkin vuonna liikevaihdon kasvu on pitkälti hankkeen toteuttamisen ansiota, kun toimituskyvykkyys ja laatu on parantunut. (H10)

Yrityksellä ei olisi ollut mitään mahdollisuutta kasvattaa liikevaihtoa, ellei kyseistä tukea olisi saatu. (H4)

Rahoitus nähdään ehdottomana edellytyksenä ja mahdollistajana pk-yritysten kasvunvalmiuksien luomisessa. Useat yritykset korostivatkin kasvunvalmiuksien ja -edellytysten kohentuneen liiketoimintaa kehittämällä ja uudistamalla. Kehittämistoimin on voitu laajentaa ja tehostaa liiketoimintaa sekä parantaa laatua. Laitehankintojen ja tuotantotapojen tehostaminen on lisännyt yritysten kannattavuutta ja toimitusvarmuutta sekä avannut mahdollisuuksia ympärivuotiseen tuotantoon. Investointien myötä yritykset ovat laajentaneet tuotevalikoimiaan ja lisänneet tuotantokapasiteettiaan, mikä on mahdollistanut uusien tuotteiden saamisen uusille markkinoille ja liikevaihdon kasvun. Yrityshankkeen ja siihen saadun rahoituksen myötä vahvistunut kyky vastata markkinoiden ja asiakkaiden tarpeisiin nähdään yrityksissä tärkeänä kilpailuetuna. Yritykset arvioivat, että kehittämis- ja investointihankkeiden merkitys näkyy erityisesti yrityksen tulevaisuuden vakauttajana. Kehittämistoimenpiteiden kautta yrityksissä on rakennettu vakaata kasvupohjaa mm. organisaation vastuunjakoa kehittämällä, Leanin läpiviemisellä ja tuotannonohjausjärjestelmillä.

Yrityksessä on pitkäjänteisesti rakennettu tätä ja pyritty pitämään yritys hyvinvoivana ja koko ajan kehittyvänä. On haluttu kasvaa hallitusti. – – Näillä toimilla rakennetaan vakaata pohjaa yrityksen tulevaisuudelle, yhtenä tiiliskivenä yrityksen perustuksessa, jonka päälle voidaan kasvaa rakentaa. Tehokkailla ja nykyaikaisilla koneilla sekä osaavalla henkilökunnalla ja hyvällä tietotekniikalla voidaan tehdä kannattavasti laadukkaita tuotteita ja kilpailla kansainvälisillä markkinoilla. (H3)

6.1.2 Osaaminen ja verkostot luovat kasvuvalmiuksia

Inhimillisen pääoman karttuminen voi rahoituksen merkittävyyden arvioinnissa jäädä ohueksi, sillä hankkeiden vaikuttavuus yrityksen osaamisen kehittämiseen ei ole mitattavissa rahallisesti tai indikaattoreilla. Yrityksissä osaamisen kehittyminen koetaan kuitenkin arvokkaana kasvuvalmiuksien edistäjänä. Yritysten kokemusten mukaan lisäymmärrys markkinoista ja osaamiskatveiden havainnointi mahdollistavat uusia toimintatapoja ja tehokkaampaa resurssien kohdentamista. Uusissa kansainvälisissä avauksissa merkittävänä ponnahduslautana on nimenomaisesti ollut vienti- ja markkinointiosaamisen kehittyminen ja verkostoituminen hankkeiden myötä.

Kehittämistoimien myötä yritykset ovat onnistuneet vahvistamaan ja luomaan verkostoja niin lähialueella kuin globaalisti. Vahvistuneet asiantuntija- ja asiakasverkostot ovat yritysten voimavaroja liiketoiminnan kehittämisessä. Vientiä edistäneet yritykset ovat voineet rahoitetun hankkeen myötä luoda kansainvälisiä liiketoimintakumppanuuksia. Huomattavia kasvumahdollisuuksia luovat lisäksi laiteinvestointien myötä lisääntynyt kiinnostus yritystä kohtaan ja uudet asiakas-kontaktit.

Toisaalta on huomioitava, että yritysten investointi- ja kehittämishankkeiden merkittävimmät tulokset ja aluetaloudelliset vaikutukset näkyvät viiveellä kilpailukyvyn kasvun myötä. Useat yritykset korostavat viennin edistämisen vaativan pitkäjänteistä työtä, jotta yritys voi saada vankan jalansijan kansainvälisille markkinoille. Viennin edistämisen ohella tehokkaampiin toimintamalleihin pyrkivien hankkeiden vaikuttavuus realisoituu hitaasti. Vaikka vaikutukset eivät välittömästi hankkeen päätyttyä realisoituisi liikevaihdon, viennin tai työntekijöiden kasvulukuina, koetaan hankkeet tärkeinä yrityksen tulevaisuuden mahdollistajina.

Yrityksenä on kehitytty kehittymään. (H2)

Investointihankkeiden mitattavan vaikuttavuuden viivettä selittää osaltaan osaamisen ja tuotantotehokkuuden kehittyminen vasta uuden koneen tai laitteen sisäänajon myötä. Lisäksi useassa yrityksessä jonkin osa-alueen, kuten vientiosaamisen, kehittyminen on heijastunut koko organisaation toiminnan kehittämiseen. Haastatteluissa nousi esille myös yritysten oman hankeosaamisen kehittyminen, jonka myötä yritykset osaavat asettaa seuraaville hankkeilleen korkeampia vaatimus- ja tavoitetasoja. Kehittymään kehittämisen ennakoidaan lisäävän yritysten tulevien kehittämistoimien vaikuttavuutta.

6.1.3 Kehittämisyavustus lieventämässä osaavan työvoiman pulaa

Työllisyyden edistäminen on EU:n keskeinen tavoite, jota seurataan hankkeiden työllisyysvaikutusten seurantaindikaattorein. Seurantaindikaattoreihin perustuvan arvioinnin haasteena on indikaattoreiden heikkoudet (kts. alaluku 3.2.) ja työllisyystietojen kirjaamisen viive erityisesti käynnissä olevien hankkeiden osalta. Haastateltujen yritysten työllisyysvaikutusten tarkastelu osoittaa seurantaindikaattoritietojen ongelmallisuuden, sillä ne ovat usein ristiriidassa yritysten arvioihin. Toisekseen yritysten hankkeille asettamat työllisyystavoitteet ovat osin epärealistisen suuria suhteutettuna työpaikkojen syntymisen viiveeseen. Hankkeiden tavoitteiden asettelu ja tulosten tulkinta vaatiikin kehittämistä, jotta seurantaindikaattoritietojen vertailtavuus parantuisi. Seuraavaksi arvioidaan työllisyysvaikutuksia yritysten omaan arvioon perustuen.

Yritysten kehittämistyön työllisyysvaikutukset realisoituvat yritys- ja hankekohtaisesti eri vauhdilla ja volyyminä. Keskeisenä havaintona on, että työpaikat syntyvät yrityksissä usein viiveellä hankkeen päätyttyä liikevaihdon kasvun sekä kansainvälistymisen myötävaikutuksesta. Yritysten oman arvion mukaan uusia työpaikkoja on luotu yhteensä 68,5 työpaikkaa. Keskimäärin työpaikkoja on luotu 6,2 kpl/yritys, mikä jää hieman Pekkalan ja Lamminmäen (2014) selvityksen yrityshankkeiden työllisyysvaikutuksesta (+ 7,1 työpaikkaa).

Huomattavinta kasvua työpaikoissa (+ 10,8 työpaikkaa) on yrityksissä, jotka ovat toteuttaneet sekä investointi- että kehittämistoimia sisältävän hankkeen. Tulos vastaa Pekkalan ja Lamminmäen selvityksen havaintoa. Kehittämishankkeissa työllisyysvaikutusten viive on investointihankkeita merkittävämpi: investointihankkeissa on luotu keskimäärin 5 työpaikkaa ja kehittämishankkeissa vain 1,8 työpaikkaa. On huomioitava, että osa hankkeista on yhä meneillään, jolloin uusien työpaikkojen syntymistä ei voida vielä täysimääräisesti osoittaa. Yritykset toteavat, että suoraan hankkeen myötä mahdollistuneiden rekrytointien määrän arviointi koetaan haasteelliseksi. Taustalla vaikuttavat muun muassa yrityksen muut hankkeet ja rahoitukset sekä markkinatilanteen muutokset.

Valitettava tosiasia tällä seudulla on, että töihin otettaisiin enemmän kuin osaavia työntekijöitä olisi saatavilla. (H2)

Rahoituksen mahdollistaman kehittämistyön myötävaikutuksesta yrityksissä on pystytty säilyttämään ja luomaan työpaikkoja sekä turvaamaan yritystoiminnan jatkuminen Pohjois-Savossa. Ajankohtaisena haasteena Pohjois-Savossa on myös haastatteluissa esille noussut ilmiö kasvavien pk-yritysten rekrytointiongelmista. Työvoimapula ja pitkäaikaistyöttömyys koetaankin haasteena koko Pohjois-Savossa. Erityisesti kasvukeskusten ulkopuolella Keiteleellä ja Vieremällä osaavan

työvoiman puute on jarruttanut yritysten investointien ja kehittämistoimien mahdollistamaa kasvukehitystä. Osaavan työvoiman saatavuuden haasteista huolimatta yrityksissä on voitu kasvattaa liikevaihtoa tuotantoa tehostamalla ja kannattavuutta lisäämällä. Lisäksi yrityksissä on aloitettu rekry-koulutuksia, joilla pyritään vastaamaan esimerkiksi puualan ammatillisen koulutuksen alarajoon Pohjois-Savossa. Toisekseen yritykset ovat myös palkanneet ulkomaista työvoimaa, mistä on saatu hyvin myönteisiä kokemuksia.

6.2 Yhteistyöverkoston vahvuudet ja heikkoudet

6.2.1 TKI-yhteistyön täyden potentiaalin metsästy

Kuopion Savilahden⁷ keskittyneet tutkimus-, kehitys- ja innovaatiopalvelut koetaan yrityksissä alueen etuna. Osa yrityksistä korostaa, että TKI-palvelut luovat yritykselle toimintaedellytyksiä ja lisäävät uskoa kehittämiseen, kun innovaatioympäristöjen pääoma ja vetovastuu on tutkimus- ja koulutusorganisaatioilla. Haastatteluissa nousivat esille erityisesti Itä-Suomen yliopiston tarjoamat laboratoriopalvelut ja Savonia-ammattikorkeakoulun soveltavat palvelut yritystoiminnan edistäjinä. Tulosta arvioidessa on huomioitava, että osa yrityksistä ei ole lainkaan kiinteässä yhteistyössä TKI-palveluntuottajien kanssa. Kyseisissä yrityksissä kumppanuudet muihin yrityksiin ja oppilaisyhteistyön kautta ammattikouluihin ovat keskeisempiä.

Savilahden etuna koetaan tutkimus- ja kehittämistoimintojen keskittyminen alueelle, mikä tukee yritysten nopeaa ja tehokasta tuotekehitystä. Yhdessä yrityksessä oltiin erityisen tyytyväisiä toimimaan yhteistyöhön ja vuoropuheluun tutkimuslaitosten ja korkeakoulujen kanssa, mikä mahdollistaa yritykselle yhteiskunnallisiin ja markkinoiden haasteisiin vastaamisen ketterästi. Parhailaan innovaatiokeskittymä mahdollistaa uusien ideoiden ja innovaatioiden kehittymisen aina uuteen liiketoimintaan saakka. Kyseinen kasvupotentiaali on huomioitu älykkään erikoistumisen strategiassa, jonka tavoitteena on syventää alueen sisäisiä yhteyksiä esimerkiksi korkeakoulujen ja yritysten välillä (Euroopan komissio 2014). Kuitenkin laajemmassa kuvassa pk-yritykset toivovat, että Savilahden TKI-palvelujen tarjonnan ja laadun kehittämiseksi alueen yritysten tarpeita tulee kuulla paremmin; innovaatiokeskittymän kehittäminen vaatii yhteistyön syventämistä, intressien yhteensovittamista ja alueen imagon vahvistamista.

Kun kyse on pienestä yrityksestä, intressit ja resurssit ovat erilaiset kuin suuremmilla yrityksillä.
– – Oppilastöitä on tehty yrityksen tarpeisiin vastaten. Isompien [kehittämisen-]hankkeiden osalta

⁷ Kuopion Savilahden on keskittynyt yli 200 yritystä, tukimuslaitoksia, Kuopion yliopistollinen sairaala (KYS), Itä-Suomen yliopisto. Kampuksen osaamisverkosto laajenee Savonia-ammattikorkeakoulun ja Savon ammattiopiston siirtyessä alueelle. Alueen vahvuusaloja ovat terveysteknologian, bio-, lääke- ja ympäristöalojen sekä ICT-alan huipputaaminen. Savilahdesta on tavoitteena kehittää Euroopan kiinnostavin oppimis- ja innovaatioympäristö. (Kuopion kaupunki 2019a.)

vaatimuksena on ottaa mukaan useita yrityksiä, mikä tuo uusia ajatuksia, mutta yritysten eri vaiheet ja erilaiset palvelutoiveet luovat haastetta. (H10)

TKI-palvelujen käyttämisen ja kehittämishankkeisiin osallistumisen keskeisenä haasteena on hitaus. Yrityksillä on tarve nopeaan ja yrityksen tarpeet huomioivaan kehitystyöhön. Mikäli kehittämishankkeet eivät tuota yrityksille etua riittävän lyhyellä aikajänteellä, yrityksillä ei useimmiten ole resursseja sitoutua mukaan. Yritykset kokevatkin, ettei kehittämishankkeissa mukana olo hyödytä molempia osapuolia. Huonojen kokemusten myötä joissain yrityksissä kehittämishankkeisiin osallistuminen koetaan jopa taakaksi, mikä heikentää hankkeisiin osallistumisen motivaatiota jatkossa. Tilanteen parantamiseksi yritykset toivovat korkeakouluilta parempaa viestintää, sillä vuorovaikutus koetaan olevan avainasemassa intressien yhteensovittamiseksi ja osaamisen siirtämiseksi pk-yritysten liiketoiminnan kehittämiseen.

Yrityshaastatteluissa nousi esille Kuopion Savilahden TKI-palveluista Savonia-ammattikorkeakoulun EMC-laboratorio, jonka laatutaso ei vielä vastaa täysimääräisesti alueen terveysteknologian yritysten tarpeisiin. Kokonaisuudessaan osaamiskeskittymän kehittämispalvelujen sertifiointien ja tuotteistamisen keskeneräisyyden vuoksi yritykset joutuvat hakemaan palveluita maakunnan ulkopuolelta. TKI-palveluiden kehittämisen ohella Pohjois-Savossa on käynnissä useita toimintaympäristöjen kehittämishankkeita, kuten KuopioHealth⁸, joissa osaamisverkostoja pyritään kehittämään monitasoisesti. Yrityshaastatteluissa nousi esille KuopioHealth:n yhteistyöverkoston rakentamiseen liittyviä heikkouksia, joihin tulisi kiinnittää huomiota.

Yrityksillä on toivomus siitä, että ekosysteemin toimintatapa olisi sellainen, että olisi mietitty ennakoon millä tavoin ekosysteemi voisi auttaa yritystä. Sinänsä ei tällaisille, mutta aiheuttanut hämmennystä. Jotkut markkinointiin liittyvät työkalut ja panostukset sekä imagon parantaminen Kuopion osalta voisi olla sellainen, jossa olisi potentiaalia. (H10)

Kuopio Health- asia voidaan saada eteenpäin yhdessä, saaden johdonmukaisuutta yhteisen kokonaisuuden eteenpäinviemiseen, mistä keskeinen ja olennainen hyöty muodostuu. Testauspalvelut on yksi yhteistä tekemistä tukevaa kokonaisuutta; niiden tulisi hyödyttää alueen toimijoita saamaan tuotteita paremmin testattua ja kehitettyä sekä houkutella tänne uusia toimijoita testaamaan, kehittämään, kaupallistamaan asioita Kuopiossa. Sen tulisi lisäksi kehittää emo-organisaatioiden toimintaa itseään – – Yhteistyön kautta voi myös syntyä sellaisia ideoita, joista voi syntyä uutta liiketoimintaa – se on se iso vahvuus. (H5)

Savilahden profiloituminen tiettyjen toimintojen tarjoajana nähdään mahdollisuutena, mikä kytkeytyy älykkään erikoistumisen ydintavoitteeseen määrittää alueen asiantuntemus vain tietyille osaamisalueille (Foray ym. 2012, 8; Euroopan komissio 2014). Potentiaalisina suuntauksina eräs

⁸ KuopioHealth on mahdollistava yhteistyöverkosto, joka toimii avoimen innovaatiotoiminnan -mallilla. KuopioHealth kokoaa yhteen alueen julkisen sektorin, elinkeinoelämän ja akateemisen maailman palvelut sekä loppukäyttäjät tuottamaan innovaatiivisia ratkaisuja. Toiminta perustuu avoimeen yhteistyöhön, jolla edistetään terveysteknologian osaamista, tutkimusta ja tietoisuutta terveysalasta sekä yritystoimintaa. (Kuopion kaupunki 2019b.)

yritys toi esille: terveydenhuollon prosessit, palvelutuotanto ja ravitsemus sekä uusien innovaatioiden käyttöönotto- ja testauspalvelut. Pioneerimainen asenne ja laadukkaammat testaus- ja kehityspalvelut lisäsivät myös alueen yritysten yhteistyöhalukkuutta TKI-organisaatioiden kanssa, mikä vahvistaisi yritysten tietotaidon siirtymistä innovaatioprosesseihin ja toisinpäin. Kasvuhaakusten pk-yritysten vaatimukseen voidaan siten vastata tiivistämällä älykkäiden erikoistumisalojen toimijoiden – erityisesti yritysten, tutkimus- ja oppilaitosten sekä julkishallinnon – vuorovaikutusta ja kumppanuuksia, mikä on nostettu esille myös kehittämistä vaativana seikkana Pekkalan ja Lamminmäen (2014) selvityksessä. Merkitystä vahvistaa se, että Pohjois-Savossa yliopiston ja ammattikorkeakoulun osaaminen nähdään keskeisenä resurssina aluetalouden menestymisen luomisessa (Auri ym. 2019, 198). Kyseisen yrittäjälähtöisen liiketoimintamahdollisuuksien etsimisen vahvistaminen edistäisi laajassa kuvassa alueen yritysten kilpailukykyä sekä houkuttelisi alueelle muualta huippualojen yrityksiä.

6.2.2 ELY rahoittajana tukemassa pk-yritysten kehittämistä

Ilman investointitukia näillä seuduilla ei olisi näin menestyviä yrityksiä ja voitu luoda uutta liiketoimintaa. (H4)

Yrityksissä ollaan yksimielisiä yritysten kehittämisavustuksen tärkeydestä ja tehokkuudesta. Investointituet edistävät Pohjois-Savon yritysten kilpailukykyä pääkaupunkiseudun yrityksiin verrattuna, millä voidaan turvata työpaikkojen säilymistä alueella. Pk-yrityksille rahoitus mahdollistaa investointeja ja nopeuttaa yritysten kasvua. Rahoituksen ei koeta vääristävän markkinoita, vaan tukevan yritysten omaa riskinottoa. Erityisesti pääomavaltaisen tuotannon kehittämisessä investointihankkeisiin myönnettyillä tuilla koetaan olevan huomattava rohkaiseva merkitys. Useita rahoituslähteitä käyttäneissä yrityksissä nousi esille moninaisten rahoitusinstrumenttien tarve erilaisten yritysten kehitysvaiheissa. ELY:n myöntämän tuen lisäarvo moninkertaistuu tilanteissa, joissa tuella on ollut positiivinen vaikutus muun rahoituksen saamiseen. Talouden suhdannevaihteluiden myötä kyseinen yritysten kehittämisavustuksen vipuvaikutus on erityisen merkittävä (Pekkala & Lamminmäki 2014, 8).

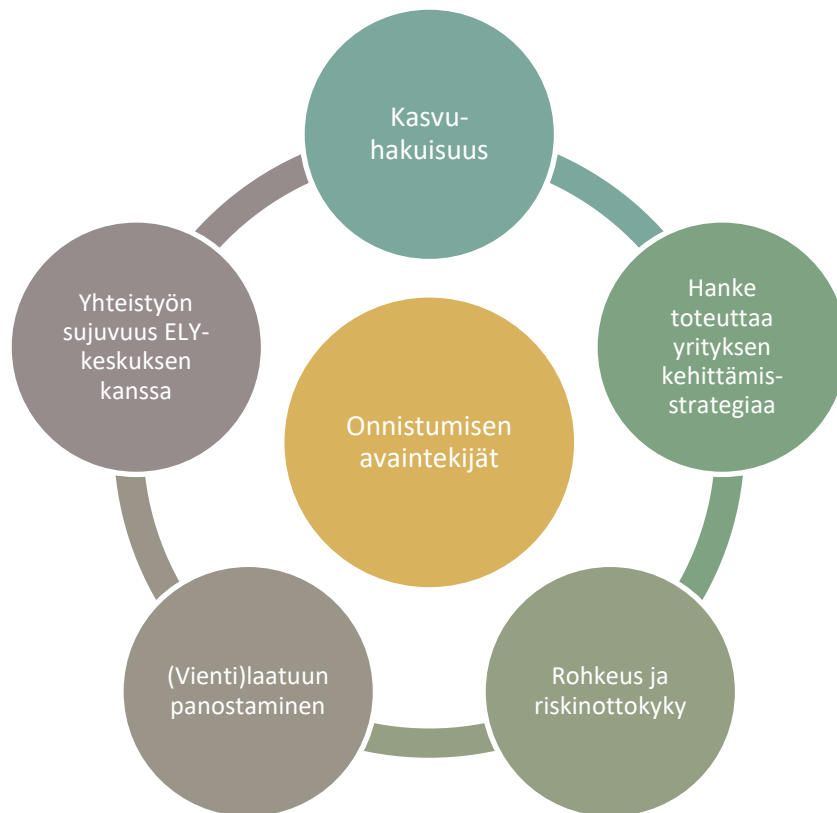
Pohjoissavolaiset yritykset arvostavat sujuvaa yhteistyötä ELY-keskuksen kanssa. Rahoittajan asiantuntija-apu ja yhteyshenkilöiden pysyvyys läpi hankkeen koetaan tukevan hankkeen läpiviemistä. Vuorovaikutus ja neuvot koetaan erittäin tärkeiksi niin hakuvaiheessa kuin hankkeen edetessä. Asiantuntija-apu on ollut avainasemassa yritysten ensimmäisen rahoituksen hakuprosessissa, mikä koetaan sitä seuraaviin hankehakemuksiin verrattuna työlääksi ja haastavaksi. Investointihankkeen hakemusvaihe koetaan helpoksi ja sujuvaksi, mutta kehittämishankkeiden osalta yksityiskohtaisuuden vaatimukset asettavat yrityksille haasteita. Useassa yrityksessä ongelmana

on ollut hankkeessa hyödynnettävien ostopalveluiden tuottajien ja tarjousten täsmällinen osoittaminen parin vuoden päähän. Valtavan työmäärän ei koeta täysimääräisesti palvelevan yrityksen kehittämistyötä. Tarvittaessa yritykset ovat muutoshakemusten myötä saaneet joustoa alkuperäisestä hankesuunnitelmasta poikkeamiseen, mikä koetaan tärkeäksi hankkeen tuloksellisen läpiviemisen kannalta.

Yritykset nostavat esille myös kehittämishankkeiden rahankäytön kriteeristön, jota tulisi päivittää vastaamaan yritysten nykypäivän vaatimuksia. Esimerkiksi viennin edistämisen osalta messutahtumien painotuksen sijaan asiakaskontakteja tulisi voida luoda muulla tavoin. Toisaalta kasvaville yrityksille haastetta luo avustusprosentin pieneneminen yrityksen henkilöstömäärän kasvaessa. Henkilöstömäärään kytkeytyvän avustusprosentin koetaan rajoittavan kestävästi yritystoiminnan kehittämistä. Pienempi tukiprosentti edellyttää yrityksiltä mittavien hankkeiden toteuttamista, sillä hankevalmistelujen ja vaikuttavuuden suhde jää liian heikoksi pienemmissä hankkeissa. Kasvava pk-yritys huomauttaa, että pienillekin hankkeille on aika ajoin tarvetta yrityksen kehittymisen polulla.

6.3 Onnistuneen yrityshankkeen anatomia

Haastatellut pohjoissavolaiset yritykset ovat esimerkkejä onnistuneesti yritysten kehittämisavustusta hyödyntäneistä yrityksistä. Taustalla on tutkielman tavoite nostaa esille hyviä käytäntöjä siirrettäväksi yrityshankkeisiin, joissa rahoituksen hyödyntäminen ei ole ollut yhtä tuloksellista. Kokonaisuudessaan yritysten kehittämisavustusta onnistuneesti hyödyntäneiden yritysten yhdistävänä piirteenä on vahva kasvuhakuisuus ja visio yrityksen kehityskulusta (kuva 13). Menestyksekkäästi rahoitusta hyödyntäneet yritykset ovat liittäneet kehittämis- ja investointihankkeensa vahvasti yrityksen kehitysstrategiaan. Visioon tukeutuvan kehittämistyön myötä hanke on vastannut yrityksen aktuaaliseen tarpeeseen ja siten jopa turvannut yritystoiminnan säilymisen alueella.

Kuva 13. Yritysten kehittämisavustuksen onnistuneen hyödyntämisen yhdistävät tekijät.

Yritykset ottavat poikkeuksetta esille lisääntyneen rohkeuden investoida ja kehittää hankkeeseen saadun rahoituksen myötä. Vientimarkkinoilla jo olevat yritykset ovat saaneet rohkeutta laajentaa vientiään mm. tuotantokapasiteettia lisäämällä ja tehostamalla. Toisaalta vientimarkkinoille tähtäävät yritykset kokevat rahoitetun hankkeen mahdollistaneen kattavamman vientimarkkinoiden kartoittamisen. On myös yrityksiä, joissa hankkeet tukevat yrityksen kehitysprosessia kohti vientimarkkinoita. Kokonaisuudessaan yritykset panostavat laadukkaisiin tuotteisiin ja palveluihin, sillä se nähdään keskeisenä alueen yritysten kilpailutekijänä globaalissa kilpailussa.

Yhteistyön sujuvuus ELY-keskuksen kanssa koetaan pk-yrityksissä avaintekijäksi rahoituksen onnistuneessa hyödyntämisessä. Toimiva yhteistyö ja neuvonta on edistänyt niin hankkeen hakuvaiheen sisällöllistä ideointia kuin hankkeen aikaisia muutostarpeita, mikä edistää yritysten kokemusten mukaan kehittämistoimenpiteiden tuloksellista toteuttamista. Lisäksi niissä yrityksissä, joissa TKI-yhteistyö on luonnollinen ja olennainen osa yrityksen tuotekehitystyötä, yhteistyö korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa koetaan mahdollistavana tekijänä.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena oli tunnistaa älykkään erikoistumisen laadullisia ulottuvuuksia julkisen rahoituksen kohdentamisen ja pk-yritysten yhteistyökumppanuuksien kautta. Älykäs erikoistuminen hahmottuu tutkielmassa aluekehittämisen konseptina ja kontekstina. Älykkään erikoistumisen konseptilla luodaan viitekehys EU:n strategiselle kehittämiselle. Yrityksen kehittämisavustuksen tuoman lisäarvon tarkastelussa älykkään erikoistumisen konseptista nousee esille pk-yritysten lisääntynyt riskinotto-kyky, rohkea ja tavoitteellinen kehittäminen. Lisäksi älykkään erikoistumisen konseptin keskeisenä ulottuvuutena on yrittäjähenkisen lähestymistapa. Älykäs erikoistuminen muodostaa kontekstin paikkaperustaiselle aluekehittämiselle, jota tarkasteltiin erityisesti pk-yritysten ja sen kumppaneiden välisen yhteistyön sisältöjen, toimivuuden ja merkitysten näkökulmasta. Paikallisten pk-yritysten kokemuksiin peilaten on havaittavissa, että Pohjois-Savossa voidaan huomattavasti syventää yrittäjähenkistä etsimistä ja kehittämistä hyödyntäen aiempaa laajemmin yritysten tietotaitoa markkinoista ja alojen mahdollisista kehityssuunnauksista.

Pk-yritysten arvioon perustuen yrityksen kehittämisavustuksella on huomattava merkitys kasvun, kilpailukyvyn ja uudistumisen mahdollistajana. Yritysten kehittämis- ja investointihankkeilla on ollut merkittävä vaikutus yritysten liiketoiminnan kehittämiseen ja erikoistumiseen omassa toiminnassaan. Yritysten kehittämisavustuksilla on parannettu pk-yritysten kasvuvalmiuksia ja -edellytyksiä sekä kansainvälistymistä, kun yritykset ovat saaneet rohkeutta ja riskinotto-kykyä kehittämiseen. Lisäksi pohjoissavolaiset pk-yritykset korostavat myös osaamisen sekä kansallisten ja kansainvälisten verkostojen vahvistumisen merkitystä liiketoiminnan kasvuvalmiuksien edistäjänä ja voimavarana. Maltillista kasvua saavuttaneet pk-yritykset korostavat haastatteluissa kehittämistoimien luovan vankan perustan tulevalle kasvuille. Yritysten kehittämisavustuksilla voidaan siten tukea maakunnallisen aluekehityksen kannalta tärkeiden kärkialojen pitkäkestoista kasvuprosessia. Tämän tutkielman yrityshaastatteluaineiston analyysiin tukeutuen voidaan todeta, että julkisen rahoituksen panostuksilla älykkään erikoistumisen kärkialoihin on voitu tukea alueella toimivien yritysten kilpailuetujen vahvistumista ja yhteyksiä myös kansainvälisiin verkostoihin. Näin ollen älykkään erikoistumisen toteuttamisen yhden rahoitusinstrumentin eli yrityksen kehittämisavustuksen lisäarvo kulminoituu yritysten lisääntyneeseen rohkeuteen ja riskinotto-kyvyn kehittämis- ja uudistamistoimintaan.

Pk-yritysten hyödyntämisen rahoituksen lisäarvo näkyy erityisesti kehittämistoimenpiteen laajempaan, nopeampaan ja aikaistuneeseen toteuttamiseen. Ilman kehittämisavustusta yrityksillä ei olisi

ollut rohkeutta ja resursseja toteuttaa hanketta samassa mittakaavassa, mikä olisi heikentänyt kehittämistoimien vaikuttavuutta. Pekkanen ja Lamminmäen (2014, 7–8) sähköisessä yrityskyselyssä, jossa rahoitusta hyödyntäneiden yritysjoukko oli laajempi, EAKR-kehittämisyhteistyön lisäarvo koettiin hieman vähemmän merkittäväksi. Täten voidaan arvioida, että onnistuneesti rahoitusta hyödyntäneet yritykset kokevat myös rahoituksesta saadun lisäarvon hieman keskimääräistä merkittävämmäksi. Huomioidessa EU:n tavoite julkisen rahoituksen kustannustehokkaasta kohdentamisesta älykkään erikoistumisen strategian keinoin, on onnistuneiden yrityshankkeiden taustatekijöiden ymmärtäminen keskeistä toiminnan jatkokehittämisen kannalta. Pohjoissavolaisten pk-yritysten onnistumisen elementeiksi analyysin perusteella muodostuivat: kasvuhakuisuus, rohkeus ja riskinotto kyky, yrityksen strateginen kehittäminen, vientilaatuun panostaminen sekä yhteistyö ELY-keskuksen kanssa. Yrityksiä yhdistävät onnistumisen avaintekijät vahvistavat myös Paukkusen (2008, 6–7) yritystutkimustulosten havaintoja.

Pohjois-Savon älykkään erikoistumisen strategian toteuttamisen osalta yrittäjähenkilöiden liiketoimintamahdollisuuksien etsiminen ja kehittäminen on vielä vaillinaista. Yritykset näkevät tutkimus-, kehitys- ja innovaatiopalvelut sekä organisaatioiden yhteistyön Savilahden alueen vahvuutena, mutta kehittämistä vaativana kokonaisuutena. Pk-yritykset korostavat erityisesti, että TKI-yhteistyö tulisi rakentaa enemmän yritysten lähtökohdista. Yrityksillä on ajankohtaista tietoa markkinoista, ja esimerkiksi teollisuuden rajapinnassa toimivien yritysten tietoa tulisi hyödyntää alueen vahvuuksien hyödyntämisessä ja kehittämisessä. Yrittäjähenkilöiden näkökulma on olennainen myös älykkään erikoistumisen tavoitteiden valossa, sillä nimenomaan yritysten osaaminen nähdään voimavarana innovoinnin ja erikoistumisen edistämiseksi. Lisäksi yrittäjälähtöisyys TKI-ympäristöjen kehittämisessä edistää alueellisen vaikuttavuuden saavuttamista (Kymenlaakson liitto 2016, 37).

Pohjoissavolaisten pk-yritysten kokemusten perusteella TKI-ympäristöjen informaatio ei siirry parhaalla mahdollisella tavalla yritysten käyttöön ja realisoitavaksi. On havaittu, että TKI-ympäristöihin ja niiden kehittämiseen kohdennetun julkisen tutkimus- ja kehittämisavustuksen (T&K) haasteena on heikko ja merkityksetön vaikutus tuottavuuden kasvuun (Karhunen & Huovari 2015, 818–819). Samanaikaisesti innovoinnista odotetaan tuloksia lyhyellä aikajänteellä, mikä edellyttää nopean testauksen, kokeilun ja kaupallistamisen prosessien kehittämistä (Sillanpää ym. 2016, 40). Yritykset tuovat esille, että TKI-ympäristöjen kehittämishankkeista saatava selkeä hyöty lisääisi pk-yritysten halukkuutta laittaa resursseja myös koko aluetta hyödyntäviin kehittämishankkeisiin.

Haastateltujen pk-yritysten kokemukset heikohkosta yhteistyöstä korkeakoulujen kanssa heijastavat myös suurten ja pk-yritysten erilaisia lähtökohtia. Katsotaan, että suurten yritysten mahdollisuudet osallistua ja panostaa TKI-hankkeisiin sekä hyötyä niistä on parempi (Sillanpää ym. 2016, 40–42). Kuitenkin Auri ym. (2019, 69) mukaan älykkään erikoistumisen vaikuttavuuden edistämiseksi sekä suurten yritysten että pk-yritysten kumppanuudet yliopistojen kanssa ovat tärkeitä, jotta korkeatasoinen osaaminen ja tutkimustieto hyödynnetään aluetalouden yrityksissä ja muutetaan innovaatioiksi (Auri ym. 2019, 69). Savilahden osaamiskeskittymän yhteistyön puutteet pk-yritysten ja korkeakoulujen välillä korostavat yritysten kahdenvälisen kumppanuuden merkitystä: tällä hetkellä monissa yrityksissä koetaan, että kehitystyössä kahdenvälinen yhteistyö yritysasiakkaiden kanssa on tehokkain toimintatapa. Havainto on linjassa Mäenpää (2014) tuloksiin yritysten kumppanuussuhteista ja ihannekumppanista. Mäenpään (2014, 83) mukaan julkishallinto on yrityksille toiseksi tärkein kumppani tarjoten toimintaa tukevaa ja strategista kumppanuutta. Puolestaan korkeakoulut eivät pysty vastaamaan yritysten tarpeisiin riittävällä tasolla (Mäenpää 2014, 95).

Voidaankin kysyä, onko pk-yritysten ja korkeakoulujen välillä kyse erilaisista älykkyyden ja tiedon muodoista. Ainakin pohjoissavolaisten pk-yritysten kokemusten perusteella on havaittavissa, että yritysten ja korkeakoulujen aikajänne innovaatiotoiminnassa on erilainen. On olennaista kuroa kyseistä kuilua umpeen, sillä älykkäässä erikoistumisessa on kyse tutkimustiedon ja innovaatioiden tuottamisesta sekä sen siirtämisestä yritysten jalostettavaksi uusiksi innovatiivisiksi tuotantomenetelmiksi, tuotteiksi ja palveluiksi.

Aluekehittämisen konseptina ja kontekstina älykäs erikoistuminen on ollut viitoittamassa innovaatioyhteistyön syventymistä yritysten, oppilaitosten sekä tutkimus- ja kehittämisorganisaatioiden välillä (Auri ym. 2019, 196). Toimiva yhteistyö toimijasektorien välillä katsotaan edellytyksenä älykkään erikoistumisen strategian innovaatiotoiminnan menestyksekkäässä toteuttamisessa (Mäenpää 2014, 50). Kumppanuuksien vahvistumisen myötävaikutuksesta voidaan myös edistää toimintaympäristöjen ja yritysten kehittämisavustusten tehokkuutta ja aluevaikuttavuutta. Sujuva yhteistyö tukisi älykkään erikoistumisen innovaatioiden tuottamista ja siten uuden yritystoiminnan, työpaikkojen ja talouskasvun syntymistä Pohjois-Savoon.

Pohjois-Savoon myönnetyllä yrityksen kehittämisavustuksella on ollut maltillisen positiivista vaikutusta työpaikkojen syntyyn. Yrityksissä on onnistuttu luomaan uusia työpaikkoja, mutta suurimman vaikuttavuuden ennakoidaan näkyvän viiveellä pk-yritysten kilpailukyvyyn ja pitkän ajan

kasvukehityksen myötä. EU-rahoituksen lisäarvon näkökulmasta työllisyysvaikutukset ovat merkittävimpiä sekä kehittämis- että investointitoimia sisältäneissä hankkeissa. Yhtä lailla Pekkalan ja Lamminmäen (2014, 7) mukaan hankkeilla saadaan suurin lisäarvo liiketoiminnan kasvuun, kun investointiin kytketään kehittämistoimenpiteitä. Työpaikkojen luomiseen vaikuttaa hanketyypin ohella yritysten ulkoiset tekijät, joista osaavan työvoiman pula on Pohjois-Savon keskeinen haaste. Haasteellisen tilanteen myötä teollisuusyritysten asettamien hankkeiden työllistämistavoitteet ovat jääneet osin saavuttamatta, mikä on heikentänyt toteutettujen hankkeiden yritys- ja aluetaloudellista vaikuttavuutta.

Pohjois-Savon aluetalouden kehittymisen kannalta huomionarvoista on, että työvoimapula vaivaa maakunnallisen menestyksen kannalta merkittäviä aloja: kone- ja energiateknologiaa sekä puunjalostusta. Osaamispääoman riittävyyden haaste on nostettu esille jo Pekkalan ja Lamminmäen (2014) selvityksessä, jossa korostetaan talouskasvun edellyttävän riittävää panostusta yritysten lisääntyvään työvoimatarpeeseen. On ilmeistä, että osaavan työvoiman saatavuuden haasteet vaativat merkittäviä toimenpiteitä, jotta maakunnan kilpailukykyä voidaan edistää vahvuusalojen potentiaalia hyödyntäen. Haasteeseen vastatakseen Pohjois-Savon maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelmassa 2019–2020 kehittämisen ja rahoituksen yhtenä painopisteenä on osaavan työvoiman riittävyyden turvaaminen (Pohjois-Savon liitto 2018c).

8 POHDINTA

Tutkielmassa saatuja tuloksia voidaan pitää suuntaa-antavina rajatun kohdejoukon eli onnistuneesti yritysten kehittämisavustuksia hyödyntäneiden yritysten osalta. Tuen lisäarvon pidemmällä tähtäimellä syntyvät vaikutukset heikentävät osaltaan tuen vaikuttavuuden todentamisen luotettavuutta. Tarkastelussa saatuja tuloksia ei voida siten yleistää kaikkiin yritysten kehittämisavustuksia hyödyntäneisiin yrityksiin taikka EU-rahoitteisen tuen vaikuttavuuteen. Rajoitteet huomioiden tutkielman tulokset antavat rajatun kuvan maakunnan vahvuusalojen pk-yritysten onnistuneesta hanketoteuttamisesta, mikä lisää ymmärrystä onnistumista tukevista elementeistä niin yrityksen sisällä kuin yritysten toimintaympäristössä. Tulokset osoittavat, että pohjoissavolaisissa pk-yrityksissä Euroopan aluekehitysrahastosta (EAKR) ja maaseuturahastosta rahoitetun yritysten kehittämisavustuksen lisäarvo koetaan erittäin merkittäväksi. Tuki nähdään erityisesti rohkeuden, kasvun, kilpailukyvyyn ja kansainvälistymisen mahdollistajana, minkä odotetut pitkäkestoiset vaikutukset luovat myös uskoa yrityksen tulevaisuuteen.

Euroopan unionin kasvustrategiassa älykkään erikoistumisen vahvuutena nähdään alueiden mahdollisuus profiloitua tietyn erityisalan huippuosajaksi, mitä voidaan hyödyntää alueen brändäykseen globaalisti. Pohjois-Savoon onkin muodostunut esimerkiksi vesialan osaamiskeskittymä, jonka laitekanta, osaaminen ja toimijoiden yhteistyö on kehittynyt vahvasti rakennerahasto-ohjelman julkisen rahoituksen myötävaikutuksesta (Auri ym. 2019, 68). Pohjois-Savon älykkään erikoistumisen alojen profiloituminen ja sitä tukevien verkostojen kehittäminen on kuitenkin vielä kesken. Pohjois-Savossa usean pk-yrityksen arvion mukaan paikallisen yrittäjämäisen lähestymistavan ja yhteistyön huippuunsa hiominen vaatii vielä kehittämistä, minkä tarve korostunee maakuntaudistuksen myötä.

Maakunnallisella tasolla älykkään erikoistumisen kärkialojen määrätietoista kehittämistä ilmentää Pohjois-Savossa vuosina 2014–2017 myönnetyn aluerahoituksen onnistunut kohdentuminen. Maakunnallisesti tärkeiden alojen liikevaihdon ja viennin kasvukehitys taantuman jälkeen antaa signaaleja kehittämistoimien oikeasuuntaisesta kohdentamisesta. Kärkialojen elinkeinotoiminnan kehityssuunta antaa viitteitä isommassa kuvassa myös onnistuneesta vahvuusalojen tunnistamisesta, jolloin älykkään erikoistumisen odotetaan tuottavan tulosta myös tulevaisuudessa. Arvio edellyttää kuitenkin älykkään erikoistumisen strategian onnistuneisuuden, vaikutusten ja ajantasaisuuden syvempää analyysyä.

Yrityksen kehittämisavustuksen vaikuttavuuteen ja toimijoiden kumppanuuksiin kytkeytyvä tutkimus voitaisiin toteuttaa Pohjois-Savossa laajempaan. Tällöin tutkimusjoukko voitaisiin laajentaa onnistuneesti yritysten kehittämisavustusta hyödyntäneiden yritysten ohella ei niin menestyksellisiin yrityshankkeisiin. Tutkimukseen voitaisiin liittää paikkatietopohjaista tarkastelua, mikäli yritysryhmä olisi tutkimuksessa maakunnallisesti riittävän kattava. Toinen vaihtoehto on toteuttaa myöhemmin jatkotutkimus mahdollisuuksien mukaan samoja yrityksiä haastatellen, jolloin näiden yrityshankkeiden pitkäkestoisia vaikutuksia voidaan selvittää luotettavammin. Kolmanneksi TKI-toiminnan yhteistyöverkostojen toimivuutta ja vaikuttavuutta voitaisiin selvittää tarkemmin fokuoimalla tutkimusaihe toimijoiden välisiin suhteisiin älykkään erikoistumisen näkökulmasta. Tällöin voitaisiin tunnistaa yritysten, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten tiedon ja älykkyyden muotoja sekä selvittää, miten älykästä erikoistumista tukevia kumppanuuksia voitaisiin vahvistaa.

Tämän pro gradu -tutkielman tekoprosessi oli antoisa ja muutamien haasteiden värittävä. Yrityshaastattelujen toteuttaminen oli kiinnostavaa, mutta teemahaastattelun ennakkovalmistelu oli suhteellisen työlästä. Erityisen työläs vaihe oli haastatteluaineiston litterointi ja sisällönanalyysi tulosten luotettavuuden varmistamiseksi. Tutkielman lopullisen teoreettisen viitekehyksen rakentaminen oli oma haasteensa, sillä toteutin yritysryhmähaastattelut syksyllä 2018 Pohjois-Savon liiton tarpeita kuunnellen. Teorian ja tutkimusaineiston yhdistämiseksi täydensin älykästä erikoistumista ja yritysten kehittämisavustusten vaikuttavuuden selvittämistä paikkaperustaisen aluekehittämisen käsitteellä. Kokonaisuudessaan pro gradu -tutkielman teko oli yhdenlainen matka yliopisto-opintojen maailmasta työelämään, mikä sisälsi opettavaisia ja sisuunnuttavia hetkiä.

9 LÄHTEET

- Ali-Yrkkö, J., M. Lindström, M. Pajarinen & P. Ylä-Anttila (2004). Suomen asema globaalissa kilpailussa – yritysten sijaintipäätöksiin vaikuttavat tekijät. ETLA, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, Helsinki.
- Anttiroiko, A-V., Kallio, O., Valkama, P. & P. Siitonen (2006). Osaamiskeskittymät maaseudun kehittämisessä. Kunnallistutkimuksia sarja. Tampere University Press, Tampere.
- Auri, E., B. Heikkinen, A. Hirvonen, P. Kahila, J. Nyman, S. Pitkänen, T. Ranta, K. Sillanpää & T. Ålander (2018). Tuloksia toimintaympäristön ristiaallokossa. Kestävää kasvua ja työtä rakennerahasto-ohjelman yleinen tuloksellisuustarkastelu. Rakennerahasto-ohjelman arvioinnin väliraportti 2. Työ- ja elinkeinoministeriö. <https://www.rakennerahastot.fi/documents/10179/1700053/Tuloksia+toimintaymp%C3%A4rist%C3%B6n+ristiaallokossa+tuloksellisuustarkastelu+31.5.2018/707ba49b-d4ff-41d9-976f-312a740fe1eb>. (Viitattu 4.2.2019.)
- Auri, E., J. Harkko, B. Heikkinen, T. Hirvonen, A. Jolkkonen, P. Kahila, A. Kurvinen, T. Makkonen, M. Mayer, J. Nyman, S. Pitkänen, T. Ranta, K. Sillanpää & T. Ålander (2019). Vaikutusten jäljillä. Kestävää kasvua ja työtä rakennerahasto-ohjelman vaikuttavuuden arviointi. Rakennerahasto-ohjelman arvioinnin väliraportti 3. Työ- ja elinkeinoministeriö. <http://www.rakennerahastot.fi/documents/10179/1700053/Vaikutusten+jäljillä%20-%20vaikuttavuusarviointi+7.1.2019/b7ad32cc-2cd6-4e66-8f1f-53e791890e1a>. (Viitattu 16.2.2019.)
- Capello, R. & H. Kroll (2016). From theory to practice in smart specialization strategy: emerging limits and possible future trajectories. *European planning studies* 24:8, 1393–1406.
- Cox, K. R. (1998). Spaces of dependence, spaces of engagement and the politics of scale, or: looking for local politics. *Political Geography* 17:1, 1–23.
- Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY-keskus 2014). Pohjois-Savon maaseudun kehittämissuunitelma 2014–2020. Rajattomien mahdollisuuksien maaseutu 2020.
- Etelä-Savon elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (Etelä-Savon ELY-keskus 2015). Itä-Suomen yritysrahoitusstrategia. Etelä-Savon ELY-keskus, Pohjois-Karjalan ELY-keskus, Pohjois-Savon ELY-keskus.
- Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY-keskus 2018). ELY-keskuksen myöntämässä rahoituksessa näkyvä talouden kasvu ja yritysten halu investoida (Pohjois-Savo). Tiedotteet 2018. <https://www.ely-keskus.fi/web/ely/-/ely-keskuksen-myontamassa-rahoituksessa-nakyy-talouden-kasvu-ja-yritysten-halu-investoida-pohjois-savo->. (Viitattu 26.10.2018.)
- Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY-keskus 2019). Pohjoissavolaisten yritysten halu kasvaa näkyvä ELY-keskuksen myöntämässä rahoituksessa ja rekrytoinneissa (Pohjois-Savo). Tiedotteet 2019. <https://www.ely-keskus.fi/web/ely/-/pohjoissavolaisten-yritysten-halu-kasvaa-nakyy-ely-keskuksen-myontamassa-rahoituksessa-ja-rekrytoinneissa-pohjois-savo->. (Viitattu 20.2.2019.)

- Eskelinen, H. (2016). Paikkaperustainen kehittäminen – Suomi isossa kuvassa. Teoksessa Ilkka Luoto & Mari Kattilakoski & Peter Backa (toim.). Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta, 47–55. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen 25. Lönnberg Print & Promo, Helsinki.
- Eskola, J. (2018). Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Valli, R. (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin, 209–231. (5. uudistettu painos). PS-kustannus, Jyväskylä.
- Eskola, J., Lätti, J. & J. Vastamäki (2018). Teemahaastattelu: lyhyt selviytymisopas. Teoksessa Valli, R. & J. Aaltola (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle, 27–51. (5. uudistettu painos). PS-kustannus, Jyväskylä.
- Etelä-Savon maakuntaliitto (2018). Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 -rakennerahasto-ohjelma. Hakijan opas. EAKR ja ESR -teemahaut Etelä-Savossa.
- Euroopan komissio (2010). Eurooppa 2020: Älykkään, kestävän ja osallistavan kasvun strategia.
- Euroopan komissio (2012). Älykäs erikoistuminen – Euroopan tulevan talouskasvun vauhdittaja. Panorama 2012:44.
- Euroopan komissio (2014). Älykästä erikoistumista koskevat kansalliset/alueelliset innovaatiostrategiat (RIS3). Koheesiopolitiikka 2014–2020.
- Euroopan komissio (2019). EU:n tärkein investointipolitiikka. https://ec.europa.eu/regional_policy/fi/policy/what/investment-policy/. (Viitattu 13.2.2019.)
- Foray, D., J. Goddard, X. G. Beldarrain, M. Landabaso, P. McCann, K. Morgan, C. Nauwelaers & R. Ortega-Argilés (2012). Guide to research and innovation strategies for smart specialisation (RIS 3).
- Hernesniemi, H., Kulvik, M. & P. Ylä-Anttila (2012). Pohjois-Savon kilpailukyky ja tulevaisuuden haasteet, 85 s. Selvitys Pohjois-Savon liitolle. ETLA, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos. Keskusteluaiheita No 1281.
- Kahila, P. (2016). Paikkaperustaisuuden kehittäminen vahvasti paikkaperustaisessa maassa. Teoksessa Ilkka Luoto & Mari Kattilakoski & Peter Backa (toim.). Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta, 59–72. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen 25. Lönnberg Print & Promo, Helsinki.
- Karhunen, H. & J. Huovari (2015). R&D subsidies and productivity in SMEs. *Small Business Economics* 45:4, 805–823.
- Kroll, H., Böke, I., Schiller, D. & T. Stahlecker (2016). Bringing owls to Athens? The transformative potential of RIS3 for innovation policy in Germany's Federal States. *European planning studies* 24:8, 1459–1477.
- Kuopion kaupunki (2019a). Savilahti – onni ja osaaminen samalla rannalla. <https://www.businesskuopio.fi/miksi-kuopio/kasvava-kuopio/savilahti/>. (Viitattu 28.2.2019.)

- Kuopion kaupunki (2019b). KuopioHealth – Avoin innovaatioekosysteemi. <https://www.businesskuopio.fi/miksi-kuopio/kuopiohealth/>. (Viitattu 28.2.2019.)
- Kymenlaakson liitto (2016). Kymenlaakson älykkään erikoitumisen RIS3-strategia 2016–2020. Kymenlaakson Liiton julkaisusarja B:138.
- Lehtonen, O. & T. Muilu (2016). Paikallisesta kehittämistarpeesta kriteeri paikkaperustaisen aluekehittämisen kohdentamiselle? Teoksessa Ilkka Luoto & Mari Kattilakoski & Peter Backa (toim.). Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta, 59–72. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen 25. Lönnberg Print & Promo, Helsinki.
- Luoto, I., Kattilakoski, M. & P. Backa (toim.). Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta, 29–46. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen 25. Lönnberg Print & Promo, Helsinki.
- Luoto, I. & S. Virkkala (2017). Paikkaperustainen aluekehittäminen strategisena ohjenuorana. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. TEM raportteja 2/2017. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79144/TEMrap_2_2017_verkkojulkaisu.pdf?sequence=1&isAllowed=y. (Viitattu 14.2.2019.)
- Luukkonen, J. (2016). Paikallisen tiedon mahdollisuus kansainvälisessä toimintaympäristössä. Teoksessa Ilkka Luoto & Mari Kattilakoski & Peter Backa (toim.). Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta, 29–46. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen 25. Lönnberg Print & Promo, Helsinki.
- Maaseutu (2018). Maaseutuohjelma. <https://www.maaseutu.fi/maaseutuverkosto/maaseutuohjelma/>. (Viitattu 4.10.2018.)
- Massey, D. (2008). Samanaikainen tila. 240 s. Mikko Lehtonen, Pekka Rantanen & Jarno Valkonen (toim.). Janne Rovio (suom.). Vastapaino, Tampere.
- Mäenpää, A. (2014). Älykkään erikoistumisen mittaaminen: Esimerkkinä Pohjanmaan triple helix -tutkimus. Pro gradu -tutkielma, Vaasan yliopisto.
- Mäenpää, A. & J. Teräs (2018). In Search of Domains in Smart Specialisation: Case Study of Three Nordic Regions. *European Journal of Spatial Development* 68, 1–20.
- Orenius, S. (2014). Älykäs erikoistuminen aluekehittämisen toteutusvälineenä: Pohjois-Pohjanmaan älykkään erikoistumisen strategian arviointi. Pro gradu -tutkielma, Oulun yliopisto.
- Paukkunen, E (2008). Euroyritykset kasvuhakuisia ja yhteistyökykyisiä. Pohjois-Savon liiton julkaisu A:56, Kuopio.
- Pekkala, H. & K. Lamminmäki (2014). Pohjois-Savon EAKR-toiminnan 2007–2013 arviointi: yritysten kehittämisavustukset ja infrahankkeet. Ramboll.
- Pietarinen, M. (2012). Yritystukiselvitys. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Innovaatio 7/2012.
- Pohjois-Savon liitto (2014). Pohjois-Savo maakuntasuunnitelma vuoteen 2030, maakuntaohjelma vuosille 2007-2014. Pohjois-Savon liiton julkaisu A:79, Kuopio.

- Pohjois-Savon liitto (2017a). Pohjois-Savo maakuntasuunnitelma 2040, maakuntaohjelma 2018-2021.
- Pohjois-Savon liitto (2017b). Pohjois-Savon tila 2017.
- Pohjois-Savon liitto (2017c). Pohjois-Savon aluetaloustarkastus, syyskuu 2017.
- Pohjois-Savon liitto (2018a). Pohjois-Savon aluetaloustarkastus, kevät 2018.
- Pohjois-Savon liitto (2018b). 250 000 asukasta, 18 kuntaa, monipuolista yritystoimintaa. <https://www.pohjois-savo.fi/maakuntasuunnittelu.html>. (Viitattu 26.9.2018.)
- Pohjois-Savon liitto (2018c). Pohjois-Savon kehittämisen kärjet. Maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma 2019–2020. Pohjois-Savon liiton julkaisu B:102.
- Pohjois-Savon liitto (2019a). Pohjois-Savon maakuntaohjelman 2014-2017 toteutuminen ja vaikuttavuus. Yritystoiminnan näkökulma. Pohjois-Savon liiton julkaisu A:85, Kuopio.
- Pohjois-Savon liitto (2019b). EU-rahoitusta haettavana Pohjois-Savon kehittämiseen. <https://www.pohjois-savo.fi/rahoitus-ja-hankkeet/eu-ohjelmakausi-2014-2020.html>. (Viitattu 16.2.2019.)
- Rauhanen, T., S. Grönberg, J. Harju & T. Matikka (2015). Yritystukien arviointi ja vaikuttavuus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 8/2015. Valtioneuvosto.
- Rothovius, A. (2017). Virkamiesselvitys yritystuista ja niiden vaikutuksista. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 22/2017. Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Saaranen-Kauppinen, A & A. Puusniekka (2006). KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto (verkkojulkaisu). Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovaranto (ylläpitäjä ja tuottaja). <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>. (Viitattu 3.3.2019.)
- Sillanpää, K., T. Ålander, J. Antikainen & S. Tolonen (2016). Pohjois-Savon maakuntaohjelman 2014–2017 arviointi. TK-Eval, Arviointiraportti.
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2018). Työ- ja elinkeinoministeriö, Työnvälitystilasto. 2018:11, Pohjois-Savon Työllisyyskatsaus, Marraskuu 2018. Kuopio: Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. <http://www.temtyollisyyskatsaus.fi/pohjois-savo.aspx>. (Viitattu 14.1.2019.)
- Teräs, J. (2018). Älykäs erikoistuminen ja maaseutupolitiikka. Maaseudun uusi aika 2-3/2018, 92–98.
- Teräs, J., V. Salenius, L. Fagerlund & L. Stanionyte (2018). Smart Specialisation in Sparsely Populated European Arctic Regions. Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2018.
- Tuomi, J. & A. Sarajarvi (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi, 204 s. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM 2014). Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 Suomen rakennerahasto-ohjelma. <https://www.rakennerahastot.fi/documents/10179/43217/Ohjelma-asiakirja+valmis.pdf>. (Viitattu 4.3.2019.)

- Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM 2016). Yritystuet – mitä ne ovat ja valmistelun askeleet. TEM oppaat ja muut julkaisut 11/2016. Lönnberg Print&Promo.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM 2018a). ELY-keskusten yritysrahoitus ja yritysten kehittämispalvelut v. 2017. TEM Alueet ja kasvupalvelut -osasto.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM 2018b). Pohjois-Savon ammattibarometri 2018: työvoimapula ja kohtaannon ongelmat lisääntyneet. <http://toimistot.te-palvelut.fi/-/pohjois-savon-ammattibarometri-2018-tyovoimapula-ja-kohtaannon-ongelmat-lisaantyneet>. (Viitattu 14.1.2019.)
- Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM 2018c). Kestävän kasvun agenda. TEM oppaat ja muut julkaisut, 14/2018.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM 2019a). Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 Suomen rakennerahasto-ohjelma. Vuosikertomus 2017. Tiivistelmä kansalaisille.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM 2019b). Alueiden kehittäminen ja maakuntien liitot. <https://tem.fi/maakuntien-suunnittelu>. (Viitattu 17.2.2019.)
- Uudenmaan liitto (2018). Verkkoklinikka. Indikaattorit ja de minimis. <http://www.rakennerahastot.fi/documents/13596/1687644/Indikaattorit+ja+de+minimis/adf56ab4-db17-4372-a77c-6954bb635ded?version=1.0>. (Viitattu 11.12.2018.)
- Valtioneuvoston kanslia (2004). Osaava, avautuva ja uudistuva Suomi. Suomi maailmantaloudessa -selvityksen loppuraportti. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 19/2004. Helsinki.
- Vilkka, H., Saarela, M. & J. Eskola (2018). Riittääkö yksi? Tapaustutkimus kuvaajana ja selittäjänä. Teoksessa Valli, R. & J. Aaltola (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle, 190–201. (5. uudistettu painos). PS-kustannus, Jyväskylä.
- Virkkala, S. (2015). Älykäs erikoistuminen ja alueelliset innovaatiojärjestelmät talouskasvun lähteenä. *Talous ja yhteiskunta* 3/2015, 42–46.

10 LIITTEET

LIITE 1

Pohjois-Savon liitto
Regional Council of Pohjois-Savo

Saatekirje
Yrityshaastattelu
8.10.2018

YRITYSTOIMINNAN TUKEMINEN POHJOIS-SAVOSSA

Arvoisa vastaanottaja

Pohjois-Savossa myönnetään kansallisia ja EU:n kehittämisavustuksia yritysten investointi- ja kehittämishankkeisiin. Haastattelemme eri alojen yrityksiä selvittääksemme, millainen rooli kehittämisavustuksilla on ollut yritysten liiketoiminnan kehittämisessä eli onko myönnettyistä tuista ollut yrityksille millaista hyötyä. Pohjois-Savon ELY-keskuksen mukaan yrityksenne on saanut vuosien 2014-17 aikana yritysten kehittämisavustusta. Tästä syystä olemme valinneet Teidät haastattelumme kohteeksi.

Luottamuksellisuus

Haastattelu on täysin luottamuksellinen. Yrityssalaisuudet jätetään kokonaisuudessaan selvityksen ulkopuolelle. Vaikuttavuuden arvioinnissa hyödynnetään myös Pohjois-Savon liitolla jo olevaa seuranta- ja arviointiaineistoa sekä yrityksenne liikevaihdon ja henkilömäärän tunnuslukutietoja. Arviointiraportti julkaistaan loppuvuodesta 2018.

Yhteydenotto

Ohjelma-arvioija Marika Huovinen on teihin puhelimitse yhteydessä haastatteluajan sopimiseksi viikolla 42. Mikäli itse olette estynyt osallistumaan haastatteluun loka-marras-kuussa 2018, voitte osoittaa toisen henkilön tilallenne. Haastattelu voidaan toteuttaa kasvotusten yrityksessä tai puhelimitse. Mikäli ette halua olla mukana selvityksessä, ilmoittaisitteko siitä Marika Huoviselle, jotta hän ei turhaan Teitä asialla vaivaa.

Lisätiedot

Ohjelma-arvioija Marika Huovinen, puh. 044 714 2628, marika.huovinen@pohjois-savo.fi

Yhteistyöstä etukäteen kiittäen
POHJOIS-SAVON LIITTO

Satu Vehreävesa
Aluekehitysjohtaja

Haastatteluteemat

Haastattelussa tullaan käsittelemään seuraavia teemoja soveltuvin osin:

1. Yrityksen perustiedot
2. Kokemuksia yrityksen kehittämisavustuksen hakemisesta
3. Yritysten kehittämisavustuksen käyttökohde ja tavoitteet
4. Yritysten kehittämisavustuksen hyödyntämisen tulokset ja vaikuttavuus
 - a. hankkeen toteuttamisen helpottuminen
 - b. kasvua, kilpailukykyä ja kansainvälistymistä
 - c. liikevaihdon kasvua, työpaikkojen säilyttämistä tai luomista
 - d. osaamista, innovaatioita ja verkostoitumista
 - e. lisäarvoa ja pitkäaikaisia vaikutuksia
5. Julkisten tutkimus-, kehittämis- ja innovaatioympäristöjen (yliopistot, ammattikorkeakoulut ja tutkimuslaitokset) hyöty yritykselle
 - a. tietoisuus tutkimus-, kehittämis- ja innovaatioympäristöjen palveluista
 - b. yhteistyö tutkimus- ja koulutusorganisaatioiden kanssa
 - c. kehitetyt tuotteet, palvelut tai teknologiat sekä niiden hyöty
6. Yritysten kehittämisavustusten kehittämistarpeet yritysnäkökulmasta
 - a. hankerahoituksen riittävyys ja toimivuus

LIITE 2

HAASTATTELURUNKO

Yrityshankkeen taustoitus

Mikä yrityksen kehittämisavustus on ollut kyseessä? Mihin tarpeeseen hankkeella on vastattu?

Mitä tavoitteita hankkeelle asetettiin?

Oletteko hyödyntäneet muita avustuksia, mitä?

Miten yrityksenne liiketoiminta on pääpiirteissään kehittynyt vuosien 2014-2017 aikana?

Hankkeen vaikuttavuus

Työpaikat: Mikä merkitys hankkeella on ollut työpaikkojen säilymiseen ja uusien luomiseen?

Verkostoituminen: Oletteko saaneet hankkeen myötä uusia kontakteja tai verkostoituneet? Mikä merkitys niillä on?

Liiketoiminta: Millä tavoin on kehitetty olemassa olevaa liiketoimintaa? Onko luotu uutta liiketoimintaa?

Vienti: Millaisia vaikutuksia hankkeella on ollut yrityksen kansainvälistymiseen ja vientiin?

Kilpailukyky: Missä määrin hanke on edistänyt yrityksen kilpailukykyä markkinoilla? Onko päästy uusille markkina-alueille uusilla tuotteilla/palveluilla?

Liikevaihdon kasvu: Millainen vaikutus hankkeella (ja siihen myönnetyllä rahoituksella) on ollut yrityksen liikevaihdon ja liikevoiton kehitykseen?

Osaaminen: Mikä merkitys hankkeella on ollut osaamisen vahvistamiselle?

Muuta: Onko avustuksen hyödyntäminen tuonut jotain muuta lisäarvoa yrityksen kehittämiselle?

Millaiseksi arvioitte kehittämisavustuksen roolin liiketoiminnan kehitykseen vuosina 2014-2017?

- a) Erittäin suuri merkitys
- b) Suuri merkitys
- c) Kohtalainen merkitys
- d) Vähäinen merkitys
- e) Ei vaikutusta

Mikä on arvionne tuen lisäarvosta pitkällä aikavälillä?

Miltä yrityksen tila näyttäisi, mikäli avustuksia ei olisi hyödynnetty/saatu?

Olisitteko toteuttaneet investoinnin/kehittämistoimenpiteen mikäli ette olisi saaneet siihen julkista tukea?

- a) Kyllä, ja samassa mittakaavassa
- b) Kyllä, mutta pienemmässä mittakaavassa tai hitaammin
- c) Investointi tai kehittämistoimenpide olisi toteutettu myöhemmin

d) Investointia tai kehittämistoimenpidettä ei olisi toteutettu

TKI-ympäristöt

Onko yrityksenne käyttänyt oppi- ja tutkimuslaitosten (amk, yliopisto) TKI-ympäristöjen tutkimus- ja kehittämissympäristöjen palveluja? Jos on niin mitä?

Hyöty: Onko TKI-ympäristöissä kehitetty, pilotoitu ja otettu käyttöön tuotteita, palveluita tai teknologioita?

Lisäsikö yrityshanke tietoisuuttanne TKI-ympäristöistä ja niiden palveluista?

Kehittämistarpeet

Miten koette kehittämisavustuksen hakemisen tiedonsaannin ja toimivuuden?

Onko muita kommentteja yritystuen toimivuuteen, kustannustehokkuuteen, vaikuttavuuteen ja riittävyyteen liittyen?

Toimialan tila Pohjois-Savossa

Millaisena näette toimialan tilanteen ja tulevaisuuden koko Pohjois-Savon osalta? Onko muu-
tosta tapahtunut viime vuosien aikana?